

Fatma KAYA DOĞANAY

Atatürk Üniversitesi, Kazım
Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe
ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü,
Erzurum, Türkiye

Atatürk University, Faculty of Kazım
Karabekir Education, Department
of Turkish and Social Sciences
Education, Erzurum, Turkey

19. Yüzyıl ile 20. Yüzyıl Başlarında Bayramiç

Bayramiç in the 19th Century and Early 20th Century

Öz

Bu çalışmada 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl başlarında Bayramiç'in idari, nüfus ve özellikle eğitim yapısı ele alınarak kaza hakkında genel bir çerçeve çizilmek istenmektedir. Araştırmada tarihsel yöntem kullanılmış ve veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi seçilmiştir. Günümüzde Çanakkale ilinin bir ilçesi olan Bayramiç, 1357'den sonra Osmanlı yönetimine geçmiştir. 1888-1889'dan itibaren müstakil hale getirilen Biga sancağı Ezine kazasına bağlı nahiye durumunda olan ilçe, 3 Şubat 1902 tarihinde padişahın iradesi alınarak nahiyeden kazaya tahvil edilmiştir. 1831'de Bayramiç kazası erkek nüfusu 3327'dir. 1876'da ise bu nüfus sayısı 6636'ya yükselmiştir. Bayramiç'te eğitim kurumlarına da önem verilmiştir. Tarihi süreçte ilçede Ahi Hızır, Cami-i Cedid ve Cami-i Kebir/Cami-i Atik isimlerinde üç medrese, çeşitli sıbyan ve ibtidai mektepleri, bir adet rüşdiye mektebi, bir adet Rum mektebi, 1 adet ana mektep (?) bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bayramiç, İdari Yapı, Nüfus Yapısı, Eğitim Durumu, Osmanlı

ABSTRACT

In this study, it was aimed to draw a general framework about the district by considering the administrative, population and especially the educational structure of Bayramiç in the 19th century and early the 20th century. The historical method was used in this research and document analysis was chosen as the data collection technique. Bayramiç, which is a district of Çanakkale province today, ruled by Ottoman Empire after 1357. The district, which was in the status of a township of Biga, Ezine district that was made independent since 1888-1889, was transferred from township to the district on February 3, 1902 by taking the imperial decree of the padishah. The male population of Bayramiç was 3327 in 1831. This population number increased to 6636 in 1876. Educational institutions were also important in Bayramiç. In the historical process, it was determined that there were three madrasahs named Ahi Hızır, Cami-i Cedid and Cami-i Kebir/ Cami-i Atik, various primary and secondary schools, a rushdiye school, a Greek school and a kindergarten (?).

Keywords: Bayramiç, Administrative Structure, Population Structure, Educational Status, Ottoman

Giriş

Bayramiç, idari olarak günümüzde Çanakkale iline bağlı bir ilçedir. Geçmişte Troya Krallığı'nın hudutları içerisinde yer aldığı bilinen Bayramiç ve yöresi, zaman içerisinde birçok kavim tarafından idare edilmiştir. Türkiye Selçuklu Devleti uç beylerinden olan Kalem Bey ile oğlu Karesi Bey yaklaşık 1296 yılında Balıkesir'i kendilerine merkez olarak belirlemişlerdir. Karesi Beyliği, yöredeki Bergama, Bigadiç, Sındırgı, Susıgırlık (Susurluk), İvrindi, Burhaniye, Aydıncık, Altınova, Balıklı, Ayvacık, Ezine ve Bayramiç'e hâkim olmuştur. 1357'de Osmanlı Türklerinin Rumeli'ye geçişi esnasında bir kol Bayramiç civarına gelerek Çanakkale Boğazı'nın kilit noktalarını ele geçirmiştir. Bu kolun kumandanlarından Ahi Hızır Emir Bey, bölgeye yerleşmiş ve hayvancılıkla uğraşan Türk soyluları da bu bölgeye gelmeye başlamıştır. Rivayete göre Bayramiç adı, yöre halkı bayramlarda ve önemli dini günlerde burada bir araya gelip geleneklerini yerine getirdikten sonra meraya dağıldıklarından "Bayram içi" veya "Bayram için" ifadesinden kaynaklanmaktadır. Bayramiç merkezden sonra çevrenin ilk yerleşme yerleri Türkmenli, Yahşeli ve Saçaklı köyleri olmuştur. 1691'de Konya'nın Hadim kasabasından göç eden Ahmed ve Mustafa Bey adlarında iki kardeş Bayramiç'e gelerek yerleşmiş ve Bayramiç civarında söz sahibi olmuşlardır.¹ Bu kardeşlerin Bayramiç'e resmi bir görev sebebiyle gönderilip gönderilmediğine dair kesin bilgi yoktur. Bu nedenle de kardeşlerin Konya'dan doğrudan Bayramiç'e gelmeleri, debbağlık işi ile sermaye sağlamaları, sermayeyi de iltizam sistemi içerisinde kullanarak zenginleşmeleri ve bölgenin ayanı olmaları yüksek olasılıktır. Hadimoğulları sülalesinin en şöhretli üyesi ise Osman Bey'dir.²

Bu çalışmada 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl başlarında Bayramiç kazasının idari, nüfus ve özellikle de eğitim yapısı ele alınarak kaza hakkında genel bir çerçeve çizilmek istenmektedir. Araştırmada tarihsel yöntem kullanılmış ve veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi seçilmiştir.

Geliş Tarihi/Received: 16.07.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 17.12.2021

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Fatma KAYA DOĞANAY
E-posta: fatmakay@atauni.edu.tr

Atıf: Kaya Doğanay, F. (2022). 19. Yüzyıl ile 20. Yüzyıl Başlarında Bayramiç. *Turcology Research*, 73, 170-185.

Cite this article: Kaya Doğanay, F. (2022). Bayramiç in the 19th Century and Early 20th Century. *Turcology Research*, 73, 170-185.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

- 1 Cevat Başaran, Geçmişten Günümüze Bayramiç Tarihi-Coğrafyası ve Arkeolojisi, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2002, s. 20-22; Çanakkale 1967 İl Yıllığı, s. 71; Cumhuriyetin 50. Yılında Çanakkale 1973 İl Yıllığı, ty, s. 50-51; Metin Ersöz, 19. Yüzyılda Cezayir-i Bahr-ı Sefid Eyaletine Bağlı Bayramiç Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, s. 5-6.
- 2 Kadir Arslanboğa, "1737 Tarihli (Biga) Deprem ve Yaraların Sarılması: Hadımzade Ahmet Ağa'nın Bayramiç ile Bozcaada'daki Vakıfları", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, S. 29, Aralık 2020, s. 93, 94, doi:10.17518/canakkalearastirmalari.775136.

İdari Yapı

17. yüzyılda Bayramiç, Biga sancağının sekiz kazasından biri³ olup Cihannüma isimli esere göre de 17. yüzyılın ikinci yarısında Hüdavendigâr sancağına bağlı bir kaza durumundadır.⁴ 1831 tarihli nüfus sayımında ise Bayramiç kazasının merkezi ile 12 köyü Hüdavendigâr sancağına, geri kalanı ise Biga sancağına tâbidir.⁵ 1833'lerde Bayramiç'in, Hüdavendigâr sancağı kazası olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihte Bahri-i Sefid Boğazı Muhafızı ve Biga Mutasarrıfı Mehmed Raif, Biga sancağı kazalarına dağıtılan teklâfin hafifletilmesi için Biga sancağı ile sınır olan Hüdavendigâr sancağı kazalarından Bayramiç'in Biga sancağına ilhakını talep etmiştir.⁶

Osmanlı mülki idaresinde 1836'da meydana gelen düzenlemelerle Hüdavendigâr eyaleti ortaya çıkmaya başlamıştır. Bayramiç ve Ayvacı, "14 Ağustos 1836 tarihli iane-i cihadiye vergisinin" kazalara dağıtılmasını gösteren bir defterde Hüdavendigâr sancağına bağlı kazalar arasındadır. Bu uzak kazaların Hüdavendigâr sancağına bağlı olmasının sebebi Bursa şehrinin nüfusunun iâşesi hususundaki yetersizlikleri gidermek düşüncesine bağlanmaktadır. Tanzimat'ın başlangıcında ülkede eyalet-sancak şeklinde idari yapı şeklen varlığını devam ettirmiştir. İltizam sistemine dönülen ve muhassıllıkları kaldıran Mart 1842 kararları neticesinde sancakların yönetimi kaymakam denilen yöneticilere bırakılmış ve daha öncesinde adli-mali bir birim olarak düşünülen kazalar ilk olarak idari bir birim haline getirilmiş ve başlarına da kaza müdürü denilen memurlar tayin edilmiştir. Aynı zamanda resmi olarak Hüdavendigâr eyaleti meydana getirilmiştir. 1847'de Biga sancağı Hüdavendigâr eyaletine bağlanmıştır.⁷ 1836-1847 arasında Bayramiç, Biga sancağına dâhil edilmiş olmalıdır. Bundan sonraki süreçte Bayramiç'in idari durumu Tablo 1'den takip edilebilir:

Tablo 1.
Bayramiç'in İdari Durumu (1847-1903)^a

Tarih	Nahiye	Kaza	Sancak/Liva/Mutasarrıflık	Vilayet/Eyalet
1847/1848 ^b		Bayramiç	Biga	Hüdavendigâr Eyaleti
1849/1850 ^c		Bayramiç	Biga	Hüdavendigâr Eyaleti
1854-1855/1867-1868 ^d		Bayramiç	Biga	Hüdavendigâr Eyaleti
1868-1869/1877-1878 ^e	Bayramiç		Biga	Cezayir-i Bahri Sefid Vilayeti
1878/1880-1881 ^f	Bayramiç	Ezine?	Biga	Doğrudan Şehremaneti ile Muhabere
1881-1882/1887-1888 ^g	Bayramiç?	Ezine?	Biga	Karesi Vilayeti
1888-1889/ 1901-1902 ^h	Bayramiç	Ezine	Biga	Müstakil
1902-1903 ⁱ	-	Bayramiç	Biga	Müstakil

^aBu dönemde Çanakkale'nin idari durumu üzerine ayrıntılı bilgi için bkz. Şerif Korkmaz, "Tanzimat Sonrası Çanakkale'nin İdari ve Nüfus Yapısı", Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, S.3, 2005, s. 108-136. Bu eserde Devlet ve Vilayet salnameleri de incelenmiştir. Biz çalışmamızda özeldir Bayramiç'in idari durumunu konu edindiğimizden tekrar bu kaynakları ele almış bulunmaktayız.

^bSalname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye (SDAO), 1263/1, s. 84. Bu kaynaktan sadece liva ve eyalet isimleri verilmektedir; SDAO, 1264/2, s. 173; Bayramiç kaza rütbesi arpalıktır; SDAO, 1265/3; Bayramiç ile ilgili bilgi saptanamadı.

^cSDAO, 1266/4, s.73

^dSDAO, 1267/5, 1268/6, 1269/7, 1270/8'de bu konuda bilgi bulunmamaktadır. SDAO, 1271/9, s. 83. Biga Livası Kal'a-i Sultanîye, Kumkale, Biga, Çan, Bayramiç, Ezine-i Kazdağ, Dimetoka namı diğer Güvercinlik, Lapseki maa İskele-i Çardak, Ayvacak namı diğer Kızılca Tuzla isimli 9 kazaya sahiptir. SDAO, 1272/10, s. 86; SDAO, 1273/11, s. 92-93; SDAO, 1274/12, s. 100-101, SDAO, 1277/15, s. 135-136; SDAO, 1278/16, s. 137; SDAO, 1279/17, s. 144; SDAO, 1280/18, s.144; SDAO, 1281/19, s.172; SDAO, 1282/20, s.160; SDAO, 1283/21, s. 161; SDAO, 1284/22, s. 172.

^eSDAO, 1285/23, s. 176; SDAO, 1286/24, s. 195-198 arası eksik olduğundan bilgi alınmadı, [SDAO, 1287/25, s. 217; SDAO, 1288/26, s. 244; SDAO, 1289/27, s.247; SDAO, 1290/28, s. 245; SDAO, 1291/29, s. 249, Biga namı diğer Kal'a-i Sultanîye sancağı; SDAO, 1294/32, s. 452. Bu 6 kaynaktan sadece Biga sancağı kaza isimleri verilmiş ve bu isimler arasında Bayramiç'e rastlanmamıştır; Salname-i Vilayet-i Cezayir-i Bahri Sefid (SVCBS), 1287/1, s. 44; Ezine kazasına mühlak Bayramiç nahiyesi, Müdür Hacı Mahmud Ağa; SVCBS, 1288/2, s. 49; SVCBS, 1289/3, s. 48; SVCBS, 1290/4, s. 54; SVCBS, 1291/5, s. 51; Bayramiç nahiyesi, Müdür Hasan Efendi; SVCBS, 1292/6, s. 72, Müdür Hacı Sadık Ağa; SVCBS, 1293/7, s. 86, Müdür Kâmilî Efendi

^fSDAO, 1295/33, s. 318. Kaynaktan sancak ismi Biga yerine yanlışlıkla Bingazi olarak belirtilmiş, ayrıca mühlak kaza ve nahiyeler kısmında Bayramiç ismi verilmemiş ancak hiçbir nahiyenin isminin verilmemiş olduğu düşünülmektedir; SDAO, 1296/34, s. 146; Bingazi sancağı, Bayramiç nahiyesi; SDAO, 1297/35, s. 188, sancak ismi Biga'dır; SDAO, 1298/36, s. 52.

^gSDAO, 1299/37, s. 60, Vilayet ismi Balıkesir'dir. SDAO, 1300/38, s. 288; Bayramiç burada kaza mı nahiyeye mi tam netleştirilememiştir. Kaynaktan Kal'a-i Sultanîye, Ezine, Lapseki ma Çardak, Ayvacak, Bayramiç, (Nevahi) Kumkale, Dimetoka, Çan, Ecebad, Erenköy, Eyne Pazarı, Güvercinlik şeklinde belirtilmiştir. Bu ifadelerden Bayramiç kaza olması gerekmektedir birlikte sonraki kaynaklarda yine nahiyedir. SDAO, 1301/39, s. 505; SDAO, 1302/40, s. 516; SDAO, 1303/41, s. 439; SDAO, 1304/42, s. 404; 1301-1304 arası kaynaklarda kaza ve nahiyeye isimleri verilmemiştir. SDAO, 1305/43, s. 43, Bayramiç nahiyesi olarak gösterilmiştir. Karesi Vilayetine Mahsus Salname, 1305/1, Vilayet Matbaası, s. 137, Bayramiç nahiyesi Müdür Rahmi Efendi

^hSDAO, 1306/44, s. 712-714, Bayramiç nahiyesinin 65 köyü bulunmaktadır. SDAO, 1319/57, s. 758, Bayramiç nahiyesinin 77 köyü bulunmaktadır.

ⁱBOA, İ.DH, 1393/10, 24 Şevval 1319/3 Şubat 1902; BOA, BEO, 1793/134411, 03 Zilkade 1319/11 Şubat 1902; SDAO, 1320/58, s. 774; Bu kaynaktan Bayramiç; Kaymakamı Ali Rıza Efendi olan üçüncü sınıf bir kaza gösterilmiştir. Ancak Ezine kazası bilgilerinde Bayramiç 77 köye sahip nahiyedir durumundadır. Muhtemelen burada eski bilgilerden dolayı söz konusu olmuştur.

1868'den 1902 tarihine kadar geçen süreç içerisinde Biga Mutasarrıflığı, Bayramiç'in idari durumunun nahiyeden kazaya değiştirilmesi için girişimlerde bulunmuştur. Nitekim Dâhiliye Nezaretinden "livâ ve kazâ merkezlerine 3 saat mesâfede bulunan kurânın nevâhi teşkilâtına tâbi" tutulmasının gerekeceği ve islahât lâyhâsının ikinci maddesi hükmünde dâhil livâdaki kazâlardaki hangilerinin Hıristiyan muâvin bulundurmamak lâzım geleceğinin arzı" Biga Mutasarrıflığına bildirilmiştir. Nezarete verilen cevapta Ezine kazasına mühlak Bayramiç nahiyesinin nüfusça ve köylerinin çokluğu bakımından bir "kazâ denginde" olduğu ve hususıyla redif taburu merkezi bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bayramiç nahiyesi merkezi kaza merkezine 6 ve köyleri 30-40 saat mesafede olup fukaranın işleri için Ezine merkezine gelmesi çok masrafa ve zorluğa sebep olmaktadır. Bayramiç nahiyesinin kaza haline getirilmesi ve kaymakamlığına nahiyesi müdürü Osman Efendi'nin tayini isteği (ve liva, kaymakamlık ve müdürlük merkezlerine Hıristiyan muavin tayinine lüzum ve hacet olmadığı) bildirilmiştir (8 Aralık 1896). Nezaret de işe teşebbüs edilmesini ve uzaklıkları gösteren haritaların gönderilmesini talep etmiştir (20 Aralık 1896).⁸ Biga Mutasarrıflığının gönderdiği bu tahrirat Tesri Muamelat Komisyonunda görülmüştür. Komisyon nahiyesi düzenlemesinin yeterli olacağını ve kaza teşkilinin yine masraflara sebep olacağını belirterek Bayramiç nahiyesinin kazaya tahviline sıcak bakmamıştır (10 Haziran 1897).⁹ Ayrıca Bayramiç nahiyesi tabur merkezi olduğundan askeri cihetten burada bir telgraf merkezi açılması ve nahiyeye telgraf hattı çekilmesi lüzumlu gösterilmiştir. Bu iş için 30 Mayıs 1898'de irade-i seniyye alınmıştır.¹⁰

Keza Biga Sancağı Mutasarrıflığından 13 Şubat 1900'de Ezine kazasına tâbi Bayramiç nahiyesinin üçüncü sınıf kazaya tahvil isteği tekrar Dâhiliye Nezaretine yazılmıştır.¹¹ Bayramiç'in nahiyeden kazaya çevrilmesi yeni masraflara sebep olacağından bu masraflara mahallinden

3 Feridun Emecen, "Biga", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 6, 1992, s. 137. <https://islamansiklopedisi.org.tr/biga--canakkale>

4 Kâtip Çelebi, Cihannüma'dan Akt. Feridun Emecen, "Hüdavendigâr", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 18, 1998, s. 286. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hudavendigar--bursa>

5 Enver Ziya Karal, Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1997, s. 98

6 BOA, C. DH, 273/13622, 14 Rebiülevvel 1249/1 Ağustos 1833; Hicri ve Rumi tarihlerin Miladi Takvime çevrilmesinde Türk Tarih Kurumu Tarih Çevirme Kilavuzu (<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>) kullanılmıştır.

7 Emre Satıcı, 19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti, (Yayımlanmamış doktora tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 19, 20, 318, 319, 406. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/37276/228330.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

8 BOA, DH, T.MİK. S, 4/81, 15 Receb 1314/20 Aralık 1896

9 BOA, DH, T.MİK. S, 10/68, 09 Muharrem 1315/10 Haziran 1897

10 BOA, İ. PT, 9/1, 09 Muharrem 1316/30 Mayıs 1898

11 BOA, ŞD, 1575/31, 28 Şaban 1319/10 Aralık 1902

karşılık bulunmuştur. Diğer dairelerle yazışmalar yapıldıktan sonra Bayramiç'in *büyüklüğü ve nüfusunun fazlalığı* nedeniyle üçüncü sınıf bir kazaya çevrilmesi siyasi ve mali faydalarla birlikte ticaret ve ziraatın gelişmesine katkı sağlayacağını belirten Maliye Dairesinin mazbata ekiyle arz edilerek 3 Şubat 1902 tarihinde padişahın iradesi alınmıştır. Bundan sonra gereğinin yapılması ilgili makamlara bildirilmiş-tir.¹² 1917/1918'e gelindiğinde Müstakil Kal'a-i Sultaniye (Biga) sancağı Bayramiç kazası idari memurları Tablo 2'deki gibidir.¹³

Tablo 2.
1917/1918'de Müstakil Kal'a-i Sultaniye Sancağı Bayramiç Kazası İdari Memurları

İdari Görev	Görevli
Kaymakam	Ali Hamid Bey
Kadı ve Bidayet Mahkemesi Reisi	Ahmed Rifat Efendi
Müftü	Hamza Efendi
Müdde-i Umumi	Mehmed Ali Efendi
Müstantık	Salih Efendi
Telgraf ve Posta Müdürü	Ahmed Necati Efendi

Cumhuriyet Döneminde de Bayramiç'in idari durumu kaza statüsünde devam etmiştir. Çanakkale vilayetine bağlı Bayramiç kazasının 1925/1926'da idari görevlileri Tablo 3'te gösterilmiştir¹⁴:

Tablo 3.
1925/1926 Çanakkale Vilayeti Bayramiç Kazası İdari Memurları

İdari Görev	Görevli
Kaymakam	Ali Rıza Bey
Mal Müdürü	Osman Bey
Müftü	Hamza Bey
Hâkim-i Münferid	Mehmed Beşir Bey
Müdde-i Umumi	İsmail Hakkı Bey
Müstantık	Hakkı Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Ahmed Hilmi Bey

Nüfus Yapısı

1831 nüfus sayımına göre Bayramiç kazası erkek nüfusu 3.327'dir. Bu dönemde Bayramiç kazasının merkezi ve 12 köyü Hüdavendigar sancağına bağlı olup 1795 nüfusa sahiptir. Ancak sayım esnasında kazanın geri kalanı Biga sancağına tabi olduğundan toplam ahali sayısını Biga sancağı muharriri tahrir etmiştir.¹⁵

1844'te Bayramiç'in 7 mahalle ve 61 köyü mevcuttur. Bayramiç merkezdeki mahallelerden Cami-i Kebir 76, Orta Mescit 41, Tepecik 59, Cami-i Cedid 30, Çarşı mahallesi 40 Müslüman hane; Kiptiyan taifesi 36 Kiptiyan hane, Millet-i Rumiyan 48 zımmî haneye sahiptir. Bayramiç genelinde toplam 1.984 hanenin tahmini nüfusu 9.920'dir. Bahsi geçen toplam hanelerin %1,81'i Kiptilere, %2,42'si gayrimüslimlere (zımmî), %95,77'si Müslümanlara aittir.¹⁶ 1876 tarihinde Bayramiç nahiyesinde 6.332 İslam, 220 Rum, 84 Kipti olmak üzere toplam erkek nüfus 6636'dır.¹⁷

Kamûsü'l-a'lâm'da (1889) Bayramiç nahiyeme merkezinin nüfusu 4.000 kadar, 65 köyünün ise 15.000 kadar verilmiştir.¹⁸ Vital Cuinet'e göre ise 1894'te Bayramiç merkezi 1.250 nüfusa sahipti. Bunlardan 800'ü Müslüman, 190'ı Rum-Ortodoks, 200'ü Gregoryen Ermeni ve 60'ı Yahudî'dir.¹⁹ Bu iki kaynaktan verilen merkez nüfusları arasında önemli bir fark söz konusudur. 1926'ya gelindiğinde Bayramiç nüfusu, 20.650'ye ulaşmıştır.²⁰ 1940'da Bayramiç merkez nüfusu 2.967 ve toplam nüfus 29.579'dur.²¹ Bu durumda da 1889'da Bayramiç merkez nüfusunun 4.000 olması zayıf ihtimaldir.

Bayramiç göç hareketlerinden de etkilenmiştir. 1293'te (1877-1878 olmalı) Kırım'dan gelen 5 aile, 35 nüfus; 1911'de Arnavutluk'tan gelen 7 aile 19 nüfus; 1925-1926'da Yunanistan'dan gelen 97 aile, 360 nüfus Bayramiç'e yerleştirilmiştir.²²

Eğitim Durumu

Medreseler

Kal'a-i Sultaniye (Biga) sancağına²³ tabi Bayramiç nahiyesinde Ahi Hızır, Cami-i Cedid ve Cami-i Kebir/Atik isimli 3 medrese tespit edilmiştir. Beş odalı Ahi Hızır Medresesi, Ahi Hızır mezarında bulunan aynı isimli zaviyenin yanı başındadır. Ahi Hızır Zaviyesi Vakfı, medrese talebelerinin yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bayramiç kasabasında medfun Ahi Hızır, medresenin banisidir. Kuruluş tarihi hakkında bilgi bulunmayan medrese, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında etkin durumdadır. Vakıf mütevellisi zarara sebep olduğundan 19. yüzyıl sonlarında tekke ve medrese odaları kapatılarak kiraya verilmiştir. Vakıf mütevellisinin değiştirilmesiyle medrese ve tekke tamir edilmiş ve tekrar işlerlik kazandırılmıştır.²⁴

12 BOA, İ.DH, 1393/10, 24 Şevval 1319/3 Şubat 1902; BOA, BEO, 1793/134411, 03 Zilkade 1319/11 Şubat 1902

13 SDAO, 1333-1334/68, 1334, s. 788.

14 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925/1926, Matbaa-i Amire, İstanbul 1927, s. 596.

15 Enver Ziya Karal, Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1997, s. 98, 156.

16 Ersöz, 19. Yüzyılda Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaletine Bağlı Bayramiç Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı, s. İ, 62 (Tablo 1).

17 Korkmaz, Tanzimat Sonrası Çanakkale'nin İdari ve Nüfus Yapısı, s.120.

18 Şemseddin Sami, Kamûsü'l-a'lâm, C. 2, Mihran Matbaası, İstanbul 1306/1889, s. 1429.

19 Vital Cuinet, La Turquie D'Asie Geographie Administrative Statistique Descriptive Et Raisonnée De Chaque Province De L'Asie-Mineure, C. III, Paris 1894, s. 765.

20 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926/1927, Matbuat Müdiriyeti Umumiyesi, s.822.

21 Çanakkale 1967 İl Yıllığı, s. 39.

22 Çanakkale 1967 İl Yıllığı, s. 47.

23 Kal'a-i Sultaniye (Biga) sancağı genelinde bulunan eğitim kurumlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şerif Korkmaz, "Kal'a-i Sultaniye'de (Çanakkale) Eğitim Kurumları (1839-1914)", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, S. 2, 2004, ss. 163-196; Fatma Kaya, "Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale) Sancağı'nda Eğitim Kurumları", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 9, S. 1, Şubat 2010, ss. 237-251; Selçuk Uygun, Çanakkale'nin Eğitim Mirası, Eğitim Araştırmaları Birliği Yayını, 2015; Selçuk Uygun, "Osmanlı'dan Günümüze Çanakkale'deki Azınlık Okulları", Prof. Dr. Yahya Akyüz'e Armağan: Türk Eğitim Tarihi Araştırmaları Eğitim ve Kültür Yazıları, (Editörler: Cemil Öztürk, İlhami Fındıklı), Pegem Akademi Yayını, Ankara 2011, ss. 1305-1330; Aşkın Koyuncu, "Tanzimat Dönemi Eğitim Reformları Işığında Çanakkale'de Gayrimüslim ve Enebi Mektepleri", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Yıl. 11, S. 15, Güz 2013, ss. 77-127; Nurhan Acar Azkin, Çanakkale'de Eğitim ve Eğitim Kurumları (1839-1915), (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

24 M. Murat, Öntüğü, "Ahi Hızır Medresesi", Ahilik Ansiklopedisi, C. 1, Ankara 2016, s. 119-120. https://ticaret.gov.tr/data/5d418f6313b87639ac9e0009/cilt-1_ikinci%20baski_2016.pdf

Cami-i Cedid ve Cami-i Kebir/Atik Medreseleri hakkında bilgi Maarif Salnamelerinde bulunmaktadır. H. 1317 (1899-1900), 1318 (1900-1901), 1319 (1901-1902)'da Cami-i Cedid Medresesinin müderrisi Hacı Adülhalim Efendi, banisi Hadimizade Hacı Osman Bey olarak gösterilmiştir. H. 1321 (1903-1904)'de ise bu medresenin müderrisi Hacı Ali Efendi, banisi Hacı Bali'dir. Cami-i Kebir/Atik Medresesi ise 1317'de Cami-i Kebir, diğer Maarif Salnamelerinde Cami-i Atik olarak isimlendirilmektedir. Cami-i Kebir/Atik Medresesinin 1317, 1318, 1319'da müderrisi Hacı Osman, banisi Hacı Bali'dir. 1321'de ise müderris Abdülhalim Efendi, banisi Hadimizade Hacı Osman Bey olarak gösterilmiştir ki bu kaynakta iki medresenin bilgileri karıştırılmış olmalıdır.²⁵ Maarif Salnamelerine göre Cami-i Cedid ve Cami-i Kebir/Atik medreseleri öğrenci sayısı Tablo 4'teki gibidir:

Tablo 4.
Maarif Salnamelerine Göre Cami-i Cedid ve Cami-i Kebir/Atik Medreselerinin Öğrenci Sayısı

	H. 1317	H. 1318	H. 1319	H. 1321
Cami-i Cedid*	20	20	20	18
Cami-i Kebir/Atik	18	18	18	20

*Günümüzde Bayramiç'te Cami-i Cedid adında bir cami bulunmaktadır. Bu cami aynı zamanda Hanbağlı Cami ve Karşıyaka Camisi olarak bilinmektedir. Caminin giriş kapısının üzerinde bulunan kitabesinde H. 1207/1792 yılında Hadimizade Osman Bey tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Musa Tombul, Çanakkale Kültür Envanteri, İstanbul 2015, s. 207. Ayrıca 1742 yılında Hadimizade Ahmet Ağa Bayramiç Çarşı Cami Vakfını kurmuştur. Çarşı Cami'yle birlikte Dede Çeşmesi'ni ve bir medrese inşa ettirdiği düşünülmektedir. Vakıf kayıtlarına göre 5 talebenin her birine günlük 1 akçe verilecektir. Arslanboğa, 1737 Tarihli (Biga) Deprem ve Yaraların Sarılması: Hadimizade Ahmet Ağa'nın Bayramiç ile Bozcaada'daki Vakıfları, s. 96-99.

Sıbyan/İbtidai Mektepleri

1871-1872 (H. 1287) Cezayir-i Bahri Sefid Salnamesinde Bayramiç nahiyesinde 56 İslam sıbyan mektebi ve 1 gayrimüslim mektebi olduğu belirtilmiştir.²⁶ Fakat Biga sancağı geneli ele alındığında en yüksek rakam olduğu anlaşılır ki bu da rakamın doğruluğu konusunda şüphelere sebep olmaktadır.

Yöre halkı mekteplerinin gelişmesi için maddi kaynak ayırmaya çalışmıştır. 1890'da Ezine ve Bayramiç ahalisine 16.700 kuruşluk istikraz-ı dâhili (iç borç) tahvilatı dağıtılmıştır. Ezine kazası ahalisi 8.700 kuruş ve ona tabi Bayramiç nahiyesi ahalisi 8000 kuruşluk tahvilatı mahalli ibtidai mekteplerinin ihtiyaçları için bağışlamıştır. Maarif Nezareti tarafından bu bağış takdir edilerek gazetelerde ilan edilmiş ve durumdan duyulan memnuniyet Biga Mutasarrıflığına bildirilmiştir.²⁷

Yeni usul üzerine eğitim yapan Bayramiç nahiyesi mekteb-i ibtidaisinin ne zaman açıldığı konusunda başlangıçta resmi kayıtlarda bilgi olmadığı düşünülmüştür. Bu düşüncenin nedeni de Ezine Sandık Emini İbrahim Hulusi Efendi ile ilgilidir. İbrahim Hulusi Efendi tarafından tanzim edilen tercüme-i hal varakası, Biga Sancağı Mutasarrıflığının 19 Ekim 1893 tarihli 42 numaralı tahriratıyla Maliye Nezaretine gönderilmiştir. Bu varakada İbrahim Hulusi Efendi, 98 senesi Kanun-ı evvelinde (Aralık/Ocak 1882-1883) Cihangir (?) Mektebi ve 99 senesi Nisanın 12'sinde (24 Nisan 1883) Rodos sancağına mülhak Ezgor (?) karyesi Mekteb-i İbtidaiye muallimliklerine Maarif Nezaretince tayin edildiğini, 15 Eylül 99'da (27 Eylül 1883) istifa ederek Ezine'ye geldiğini beyan etmiştir. Şubat 302'de (Şubat/Mart 1887) 250 kuruş maaşla Bayramiç nahiyesi Mekteb-i İbtidaisi muallim-i evvelliğine memur olduğunu 15 Mart 305 (27 Mart 1889) tarihinde istifa ederek 17 Martta (29 Mart 1889) 200 kuruş maaşla Ezine Mekteb-i İbtidaisi muallim-i saniliğine başladığını, 306 senesi Şubatının sonunda (12? Mart 1891) memuriyetinin lağıyla açıkta kaldığını göstermiştir.

Bunun üzerine merkezden icabına sonra bakılmak üzere ilkönce adı geçen kişinin beyan ettiği memuriyetlerde iken Maarif Nezaretince tercüme-i hali tescil olunmuş ise bir kıta sureti; olunmamış ise istihdam müddeti ve maaşlarının miktarıyla memuriyetlerden ayrılma sebepleri hakkındaki kayıtların bildirilmesi istenmiştir (26 Aralık 1893). İbrahim Hulusi Efendi'nin tercüme-i hal varakası, Sicil-i Ahval Şubesinde de kayıtlı değildir (22 Nisan 1894). İbrahim Hulusi Efendi'nin 1300'de (1884) Ezgor (?) İbtidaisinde 300 kuruş maaş ile muallimliğe başladığı ve 30 Teşrin-i sani 300 (12 Aralık 1884) tarihinde ayrıldığı kayıttan anlaşılmıştır. Ancak Bayramiç ve Ezine İbtidailerinin kayıtlarına ulaşılamadığından bu mekteplerde istihdam olunup olunmadığı ve olunmuş ise memuriyet süresiyle beraber bu mekteplerin ne zaman açıldıkları, ne suretle idare olundukları, muallimlerinin maaşlarının nereden karşılandığının mahallinden sorulması kararlaştırılmıştır (16 Mayıs 1894).

Maarif Nezareti durumu 24 Mayıs 1894 tarihinde Biga Mutasarrıflığından sormuştur. Süreçte Muhasebe-i Umumiye-i Maliye (Maliye Nezareti) 27 Ağustos 1899'da 26 Aralık 1893 tarihli tezkeresine cevap gelmediğini ve serien cevaplanmasını Maarif Nezaretine bildirmiştir. Maarif Nezareti de 23 Eylül 1899'da Biga sancağından daha önce yazılan tahrirata cevap gelmediğinden durumun incelenerek sonucun bildirilmesini tekrar talep etmiştir.²⁸ Başka bir belgede ise Karesi vilayeti Biga sancağı Bayramiç nahiyesinde R. 1300/1885'de bir adet ibtidai mektep açılarak öğretime başladığının gazetelerde ilan edilmesi istenmektedir.²⁹ Bu belge okulun 1885'te açıldığını ortaya çıkarmıştır.

Süreçte H. 1316? (1898/1899) senesinde Bayramiç nahiyesinde yangın meydana gelmiştir. Bu yangında kasabadaki evlerin ve mekânların büyük kısmı yanmış ve yangınzedeler için halktan yardım toplanmıştır. Keza yangınzedelerin yurtlandırılması ve iskânları için gerekli olan kerestenin keresteci Türkmenleri vasıtasıyla kesilmesi ve nakledilmesi düşünülmüştür. Merkezden de bu kerestenin orman resminden (vergisinden) muafiyeti talep edilmiştir (18 Ocak 1899).³⁰ Bu arada Biga Sancağı İdadi Mektebi Müdürü İsmail Hakkı Bey'e ibtidai ve rüşdiye mekteplerinin teftişi görevi verilmiş ve Müdür Bey bu görevden dönüşünde mütalaalarını Maarif Nezaretine bildirmiştir. Buradaki

25 Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye (SNMU), 1317/2, 1492-1493. Bu salnamede medreselerin isimleri Cami-i Cedid ve Cami-i Kebir'dir. Sonraki 1318,1319 tarihli salnamelerde medreselerin bulunduğu mahalde Bayramiç nahiyesi ifadesi bulunmayıp banisi Hacı Bali olan medresenin adı Cami-i Atik olarak geçmektedir. SNMU, 1318/3, s.1672-1673. SNMU, 1319/4, s. 982-983; SNMU, 1321/6, s. 738. Burada Bayramiç kaza olarak gösterilmiştir.

26 SVCBS, 1287/1, s. 45

27 BOA, DH. MKT, 1700/18, 26 Cemaziyelahir 1307/17 Şubat 1890; BOA, MF. İBT, 24/86, 29 Cemaziyelahir 1307/20 Şubat 1890; BOA, MF. MKT, 116/29, 14 Recep1307/6 Mart 1890

28 BOA, MF. MKT, 207/17, H. 20 Zilkade 1311/25 Mayıs 1894

29 BOA, MF. İBT, 18/61, H. 20 Cemaziyevvel 1302/12 Mart 1885

30 BOA, ŞD, 1573/4, 18 Zilhicce 1316/28 Nisan 1899

mütalaaya göre Ezine ve Ayvacık kasabalarının ibtidai mektepleri elverişli olmakla birlikte varidat yönleri eksiktir. Ezine kazası Maarif Komisyonu Reisi Hasan Fehmi Efendi ve rüşdiye mualliminin gayreti ile büyük birçok köyde usul-i cedide üzere eğitim yapılmaktadır. İdadi Müdürü Ezine'ye tabi Bayramiç'in bin haneye sahip ehemmiyetli ve büyük bir nahiye olduğunu belirterek *rüşdiye mektebine bile ihtiyacı varken* geçenlerde meydana gelen yangında mektep binası ve mektebe karşılık olmak üzere inşa edilen bitişindeki dükkânların da yanmış olduğunu, bu bölgenin mektepsiz ve mektebin de karşılıksız kaldığını vurgulamıştır. Ahali tarafından yeniden bir mektep binasının yapılması taahhüt edilmişse de ahalinin birçoğu yangınzededir. Ayrıca külli bir masrafla hükümet konağı inşa edildiğinden mektep binasının yapılması için epey zaman gerekmektedir. Şimdiki durumda öğretim boş bir *tekke* içerisinde yapılmaktadır.

Maarif Müdürü yeni mektep yapılması için çareler düşünmüş ve öneriler getirmiştir. Buna göre Biga sancağı dâhilindeki Kazdağı isimli sıradağlar civarında tüccarlar tarafından kesilen kerestelerin nakliyatı, oralardan kaynağını alarak Bayramiç nahiyesiyle Ezine kasabası kenarından geçen ve Kumkale civarında denize dökülen Küçük Menderes isimli çayın akımı aracılığıyla kolaylıkla ve masrafsızca yapılmaktadır. Keza bu keresteler için tüccardan orman vergisinden başka bir para alınmadığından Büyük Çayda olan kerestelerin her birinden birer, Küçük Çayda olanlarından yarım para alınabilir. Bu paralar Bayramiç ve Ezine mektepleri için kullanılabilir. Maarif Müdürü ayrıca bu durum uygulanırsa tüccar ve esnafın şahsi menfaatlerine ve ticaretlerine de zarar gelmeyeceğini belirtmektedir (2 Mayıs 1900). Maarif Nezareti bu mütalaa üzerine önerilen vergi hakkında Dâhiliye Nezaretine bir tezkere yazılmasına karar vermiştir (10 Temmuz 1900).³¹

Bayramiç Mekteb-i İbtidaisinin 1905-1906 senesi sınavları 19 Temmuz 1906'da yapılmıştır. Oluşturulan sınav cetveline göre üçüncü sınıfta 2, ikinci sınıfta 9, birinci sınıfta 48 öğrenci bulunmaktadır. Üçüncü sınıf dersleri; Kuran-ı Kerim, Tecvid, İlm-i Hal, Hesap, Kavaid-i Türkiye, Coğrafya, Tarih-i Osmani, Ziraat, Ahlâk, İmla, Hüsn-i Hat; ikinci sınıf dersleri Kuran-ı Kerim, İlm-i Hal, Talim-i Vildan, Hesap, İmla, Hüsn-i Hat, birinci sınıf dersleri Elifba-yı Osmani, Ecza-yı Şerife, İlm-i Hal, Hesap ve Hüsn-i Hat'tan oluşmaktadır (Ek 1).³² Sınav cetvelindeki ilginç durumlardan biri üçüncü sınıfta sadece 2 öğrencinin bulunmasıdır. Bu dönemde kazada rüşdiye mektebi açılması için taleplerin olması üçüncü sınıf öğrenci sayısının daha fazla olması gerektiğini düşündürmüştür.

Bayramiç'te mektep sayısı giderek artmaktadır. 1907 yılında Bayramiç kazasına bağlı 6 köyde padişahın cülus gününde birer mektebin resmi açılışı yapılmıştır. Ayrıca 8 köyde de mektep açılması kararlaştırılmıştır.³³ 1909 yılında Türkmenli köyünde ahali tarafından toplanan 300 kûsur lira iane ile bir ibtidai mektep inşa edildiği ve bu mektebin açıldığı Biga Mutasarrıflığından Nezarete bildirilmiştir. Nezaret de Tanin, Sabah, İkdâm, Tasvir-i Efkâr ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerine bu bilgiyi ilan etmeleri için yazı yazmıştır.³⁴

1911 yılında Bayramiç, Ezine, Ayvacık, Lâpseki merkez inas ibtidai mekteplerine birer muallimenin daha atanması Mutasarrıflık tarafından talep edilmiştir. Ancak Maarif Nezareti, muallimler için bu seneki bütçede yeterli tahsisat olmadığından gelecek sene bütçesi için deftere kayıt yapıldığı cevabını vermiştir.³⁵ Mutasarrıflıktan böyle bir talep gelmesi inas (kız) ibtidai mekteplerinin öğrenci sayısının arttığını düşündürmüştür.

Kal'a-i Sultaniye sancağına bağlı diğer kazalarda olduğu gibi Bayramiç kaza merkezi, Türkmenli ve Evciler köyünde mevcut İslam ibtidai mekteplerinin ödeneklerinin karşılanması mahalli ahaliye bırakılmış durumdadır. Fakat ahali tarafından oluşturulan bu ödenek yeterli olmamakta ve ahali ziraattan bunu karşıladığından başka bir türlü yardımları mümkün değildir. Dolayısıyla cüzi maaşlarla istihdam edilen muallimlerin malumatları sınırlı olup terakki fikrinden habersizlerdir. Usul-i cedide-i ibtidaiyenin böyle yerlerde noksanlığı mümkün görülmediğinden mevcut mekteplerin muntazam *darütedris-i ibtidai* haline getirilmesi için Darümualliminden mezun muallimlerin tayini ya da muktedir muallimlerin oraca tedarik edilmesi için yeterli miktarda tahsisatın şimdiki sene bütçesinden karşılanması Mutasarrıflıkça Nezaretten talep edilmiştir. Nezaret ise yine bütçede yeterli para olmadığından verilmesine imkân olmadığını bildirmiştir.³⁶

1911-1912 senesinde liva genelinde resmi ve hususi 434 ibtidai mektep bulunmaktadır. Bayramiç kazası dâhilinde bulunan mekteplerden 12 mektep muallimine maaşı ahalice verilmekle birlikte maaş miktarları İdadi Müdürlüğüne tanzim edilen cetvelde gösterilmemiştir. Bunların tamamlanması merkezden istenmektedir.³⁷

Bu arada Rumeli muallimleri Kal'a-i Sultaniye dâhilinde görevlendirilebilmektedir. Bunlardan Malkara'nın ? köyü muallimi Hafız İsmail Efendi 21 Mayıs 1913'te Çavuşlu karyesi, Çorlu'nun ? köyü muallimi Hafız İbrahim Efendi 1 Haziran 1913'te Ağaç? köyü, Gerde kazasında Danişmendler? köyü İbtidai Muallimi Hayri Efendi, 14 Ağustos 1913'de Bekir Aliler köyü muallimliklerine başlamıştır.³⁸ Fakat Ağaç köyüne tayin edilen Hafız İbrahim Efendi ders senesi geldiği halde işine başlamamış olduğundan müstafi sayılarak yerine münasip birinin tayinine karar verilmiştir. Yine harp sebebiyle Sofullu'nun Kavakkoru köyü İbtidai muallimi olup Edirne Darümuallimininden mezun Hafız Ahmed Efendi, ahali ile birlikte Lâpseki kazası Sandal? köyüne hicret etmiş ve boş bir muallimlikte vazife almak istediğinden Ağaç köyü muallimliğine görevlendirilmiştir.³⁹

Bir süre sonra Bayramiç merkez kaza zükür İbtidai Mektebi mevcut talebeyi almaya yeterli gelmediği ve aynı zamanda inşa tarzı ve binası sağlık açısından hastalıklara sebebiyet verebileceği düşünülmüştür. Bunun üzerine kasaba civarındaki Menderes nehri köprüsünün güneyinde bulunan Maliye Hazinesine ait bir fayda temin edilmeyen arazinin parasız olarak maarife bırakılarak burada mektep inşa edilme isteği kaza Meclis-i İdaresinden yazılmıştır. 7500 kuruş kıymetinde 12 dönüm, 125 atik zira⁴⁰ olan bu hazine arazisi askeri depo yapılmak

31 BOA, MF. MKT, 516/44, 24 Rebiülevvel 1318/22 Temmuz 1900

32 BOA, MF. İBT, 178/99, 27 Cemaziyellevvel 1324/19 Temmuz 1906

33 BOA, DH. MKT, 1202/79, 20 Şaban 1325/15 Eylül 1323/28 Eylül 1907

34 BOA, MF. İBT, 252/44, 25 Zilkade1327/8 Aralık 1909.

35 BOA, MF. İBT, 302/77, 15 Safer 1329/15 Şubat 1911

36 BOA, MF. İBT, 316/26, 13 Rebiülahir 1329/13 Nisan 1911

37 BOA, MF. İBT, 421/66, 25 Rebiülahir 1331/3 Nisan 1913

38 BOA, MF. İBT, 454/60, H. 22 Şevval 1331/24 Eylül 1913

39 BOA, MF. İBT, 467/71, 25 Zilhicce 1331/25 Kasım 1913.

40 Zirâ: Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü. Bkz. Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 2004, s. 1188.

üzere ahali tarafından bağışlanmıştır. Ancak arazi askeri daire inşa etmek için elverişli bulunmamış ve depo başka bir mahale yapılmıştır. 25 Mart 1914'de Maliye Nezareti arazinin üzerine mektep ve cami inşa edilmek üzere maarife terk edilmesini Kal'a-i Sultaniye Muhasebecisine bildirmiştir.⁴¹ 1913-1914 yılına gelindiğinde Bayramiç kazası merkezinde 1 erkek, 1 kız ve mülhakatında 3 erkek ibtidai mektebi bulunmaktadır. Bu mekteplerin öğretmen ve öğrenci durumları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5.
1913-1914 Senesi İbtidai Mektep, Öğretmen ve Öğrenci Durumu*

	Mektep			Öğretmen			Öğrenci			Okula Devam Etmeyenler		Zorunlu Eğitim Çağındakiler	
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	E	K
Bayramiç	1	1	2	4	2	6	93	60	153	34	55	127	182
Mülhakatu	3		3	3		3	245	-	245	710	873	955	873

*Mehmet Ö. Alkan, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000, s. 214

Kal'a-i Sultaniye sancağı R. 1337/1921 masarifat-ı adiyе müfredat mukayese cetveline göre Bayramiç'te Dört Dershaneli Zükur Mektebi, Üç Dershaneli İnas Mektebi, Ana Mektebi (?) ile Çeriler, Yahşeli, Yiğidaliler, Çavuşlu, Ağaç, Pınarbaşı ve Evciler köyünde birer mektep bulunmaktadır. Bu cetvelde 1920 Ana Mektebi muallime yıllık maaşı 3600, 1921'de de 7200 kuruş gösterilmiştir (Ek 2). Açıklamasında da ders senesi başlangıcında aylık 600 kuruş maaşla tayin edileceğinin belirtilmesi⁴² Ana Mektebi'nin varlığı konusunda tereddütlere sebep olmuşsa da 1926/1927 Devlet Salnamesinde Ana Mektebinden bahsedilmesi okulun varlığına dair düşünceleri kuvvetlendirmiştir.

Millî Mücadele sırasında işgale uğrayan yerlerden birisi de Bayramiç'tir. Bayramiç kazasına 24 Mart 1922'de 2.000 kişilik bir Yunan kuvvetinin gelerek buradaki camilere, İslam mektep ve hanelerine yerleştiği haberi alınmış⁴³ ve bu durum da muhtemelen eğitimin aksamasına sebep olmuştur.

1926/1927'de Bayramiç kazasında 1 erkek, 1 kız, 8 muhtelit (karma) mektep ve 1 ana mektebi toplam 11 mektep, 16 muallim, 7 muallime toplam 23 öğretmen; 347 erkek, 235 kız toplam 582 talebe bulunmaktadır.⁴⁴ 1926'da Bayramiç'te hâlâ ayrı erkek ve kız mekteplerinin bulunması Derviş Bey'in Bayramiç İlk Erkek Mektebi Muallimi olarak imzaladığı dilekçesinden de anlaşılmaktadır.⁴⁵

Çanakkale İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim isimli eserde Çanakkale'de kuruluşları Cumhuriyet öncesine dayanıp eğitime devam eden kurumlar arasında Bayramiç Mekteb-i İbtidaisi gösterilmiştir. Buna göre bu mektep Milli Hakimiyet İlkokulunun bulunduğu yere 1880 senesinde Alanyalı kereste tüccarı Mustafa Arslan Efendi tarafından yaptırılmıştır. Aynı zamanda rüşdiye mektebinin de bu okulun bir sınıfında eğitime başladığı belirtilmektedir. Keza bu kaynağa göre Bayramiç Mekteb-i İbtidaisi, 1928 Harf İnkılâbının akabinde Milli Hakimiyet İlkokulu adını almış ve binası 1963 senesinde yıkılarak yerine yenisi inşa edilmiştir.⁴⁶ Buradaki bilgiler arşiv belgeleri ile karşılaştırıldığında 1898/1899'da meydana gelen yangında mektep binasının yanmasından ve halkın yeni bir mektep yaptırma taahhüdünden⁴⁷ bahsedilmesi 1880 tarihinin doğru olmadığını düşündürmüştür. Keza arşiv belgelerinde rüşdiye başlığında da ele alındığı üzere rüşdiye binası olarak Hacı Arslan Bey tarafından inşa ettirilen ibtidai mektep binasının kullanılacağı⁴⁸ ifade edilmiştir. Arşiv belgesinde bahsedilen Hacı Arslan Bey ile eserde zikredilen Mustafa Arslan Bey'in aynı kişiler olması kuvvetle muhtemeldir. Günümüzde Bayramiç'te Mustafa Arslan Efendi Türbesi adıyla bilinen bir türbe bulunmaktadır. Burada bulunan iki mezar taşından birinde İbrahim Efendizade Mustafa Arslan Efendi ibaresi yazılmıştır.⁴⁹ Bu türbe Hacı Arslan Bey Türbesi olarak da anılmaktadır.⁵⁰ 1963-1964 Öğretim Yılı Şehir, Kasaba ve Köy İlkokulları cetveli incelendiğinde Milli Hakimiyet Okulu bilgileri boş bırakıldığı ve Milli Zafer Okulu binasının 1957 yılında yapıldığı, 10 derslik ve 10 öğretmen yapan sınıf sayısı olduğu görülür.⁵¹ Bu bilgi de Milli Hakimiyet İlkokulu binasının 1963'te yıkıldığı ifadesini desteklemektedir.

1932-1933 Maarif İstatistiğine göre Bayramiç merkezde 2 ilk mektep mevcuttur. Bunların ders kesimindeki öğrenci sayısı 174 erkek, 102 kız, toplam 276'dır. Köylerde ise 15 mektep olup 502 erkek, 461 kız, toplam 963 öğrenciyeye sahiptir.⁵² Merkezdeki ilk mekteplerden biri biraz önce de bahsi geçen bugünkü Millî Zafer İlkokulu'dur. Şair, folklor araştırmacısı ve yazar Mustafa Adil Özder'in 18 Ekim 1928 tarihinde muallimlikteki ilk görev yeri olan o günkü ismiyle Zafer-i Milli Mektebine atanması⁵³ okulun bu tarihten önce faaliyete başladığı düşüncesini oluşturmaktadır. Ayrıca Milli Hakimiyet İlkokulunda olduğu gibi Milli Zafer Mektebi'nin de Bayramiç Rüşdiye Mektebinin ve rüşdiyelerin ibtidailer ile birleştirilmesinden sonraki ismiyle Bayramiç Merkez Erkek İbtidai Mektebi'nin kullanmış olduğu bina da eğitim vermiş olması ihtimal dâhilindedir.⁵⁴

41 BOA, ML. EEM, 1065/10, R. 12 Mart 1330/25 Mart 1914

42 BOA, DH. UMVM, 31/54, 29 Muharrem 1341/21 Eylül 1922

43 BOA, DH. İ. UM, 20/14, 05 Şaban 1340/3 Nisan 1922

44 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926/1927, Matbuat Müdiriyeti Umumiyesi, s.809.

45 BCA, 272-0-0-12/49-100-15, 02 Ekim 1926; 1926 yılında Bayramiç İlk Erkek Mektebi Muallimi Derviş Bey asıl olarak Taşlıca ahalisinden olup 1925 tarihinde Sırbistan'ın Radovişte kasabasının göç ederek mübadeleye tabi tutulmayan Kütahya'da bulunan ailesini maiyetlerini temine kudretleri yetmediğini belirterek yanına getirme talebinde bulunmuştur. (Derviş Bey'in validesi, annesi ve biraderleri Sırbistan'dan aldıkları pasaportla İzmir'e gelmişlerdir. Bu şahıslar iskân minkatları olan Kütahya'ya ulaşmışlar ve mülteci sıfatıyla tescilleri yapılmıştır). Sonuçta Derviş Bey'in talebi uygun bulunarak Kütahya vilayetine tahrirat yazılmıştır.

46 T.C. Çanakkale Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Çanakkale İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, Çanakkale 1998, s. 29.

47 BOA, MF. MKT, 516/44, 24 Rebiülevvel 1318/22 Temmuz 1900

48 BOA, MF. MKT, 987/52, 14 Safer 1325;

49 Tombul, Çanakkale Kültür Envanteri, s. 212.

50 Şükran Özel, "Çanakkale Tespit Çalışmaları", VIII. Vakıf Haftası Kitabı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1991, s. 167 <https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/vakiflarhaftasi/8vakif-haftasi.pdf>

51 T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü, İlköğretim Genel Müdürlüğüne Bağlı Şehir, Kasaba, Köy İlkokulları ve Bu Okullara Ait Bazı Bilgiler, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1966, s. 151

52 Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif 1932-1933 İstatistiği (No:31), Devlet Matbaası, İstanbul, s. 36

53 Hikmet Özdemir, "Bir Cumhuriyet Öğretmeni", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, Aralık 2000, s. 40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuibfd/issue/28355/301489>

54 Bayramiç Millî Zafer İlkokulu Müdürlüğü, Tarihçe, http://millizafero.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/17/03/709421/dosyalar/2017_10/06093036_TARYHYE.pdf?CHK=b793d3346a1039ba29b63918b5ed47a1

Rüşdiye Mektebi

1296/1879 tarihli arşiv belgesine göre Maarif Nezareti müfettişlerinden Şakir Efendi, Kal'a-ı Sultaniye, Ezine ve Bayramiç rüşdiye mekteplerini teftiş için bölgeye gönderilmiş ve rüşdiye mekteplerinin tanzimi ve islahı konusunda kendisine yardım ve kolaylık gösterilmesi bölgeden istenmiştir.⁵⁵ Fakat bu tarihte diğer kaynaklara da bakıldığında Bayramiç'te bir rüşdiyeye tesadüf edilmemiştir.

Bayramiç, 1902 yılına gelindiğinde kaza merkezi olmuş ve bu arada Bayramiç'te bir rüşdiye mektebi açılması için mazbatalar yazılmıştır. Rüşdiye konusunda 24 Mayıs 1905'te Biga Mutasarrıflığı bir arıza kaleme almıştır.

Bayramiç Meclisi, Mutasarrıflığa tekrar bir mazbata yazmış ve Biga sancağı Mekteb-i İdadi Müdürü de durumu ifade etmiştir. Buna göre Bayramiç kaza merkezidir ve kaza merkezlerinde rüşdiye mektebi açılması Maarif Nizamnamesi gereğidir. Aynı zamanda kasabada rüşdiye mektebine şiddetle ihtiyaç söz konusudur ve ahalinin de maarif nimetinden faydalanması gerekmektedir. Nitekim mektep binası⁵⁶ ve diğer levazımı ahali tarafından tedarik edilmiştir. Rüşdiye mektebi için bir muallim-i evvelin tayini, bevrap ve sair tahsisatlarının mahaline aid maarif hissesinden karşılanmasının Maarif-i Umumiye Nezaretine yazılması Mutasarrıflığa arz edilmiştir (8 Temmuz 1905).⁵⁷

8 Temmuz 1905'te Mutasarrıf, Maarif Nezaretine mazbataları arz ederek gereğinin ifasına müsaade edilmesini istemiş ve Nezaret de, Rüşdiye İdaresine konuyu havale etmiştir (15 Temmuz 1905). Burada daha önceki tahriratın 30 Mayıs 1905'te muhasebeye gönderildiği kayıtlardan anlaşılmış ve mazbatalarda mektebin açılmasına şiddetli ihtiyaç duyulduğu beyan edildiğinden tahsisat hakkındaki mütalaların sür'atle ifası muhasebeye havale edilmiştir (19 Temmuz 1905). Komisyon tarafından şimdiki sene bütçesi incelendiğinde masrafların gelirlerden fazla olduğu ve bütçede 62.000 kûsur lira kadar önemli bir açık olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle yeni bir tahsisatın verilmesi mümkün olmadığından rüşdiye mektebi için liva maarif mahalli bütçesinden tasarruf ya da evkaf-ı münderise ve sair cihetlerden karşılık bulunmasının cevap olarak yazılması Mektubi Kalemine havale edilmiştir (18 Ağustos 1905).⁵⁸ Mektubi Kalem de bu cevabı 26 Ağustos 1905'te Biga Sancağı Mutasarrıflığına bildirmiştir.⁵⁹

Bu sırada bir kaynak bulunamamış olmalı ki konu H. 1325/1907 yılında tekrar gündeme gelmiştir. Maarif Nezareti Mekatib-i Rüşdiye İdaresi, Bayramiç kaza merkezinde bir rüşdiye mektebi açılmasının elzem olduğunu haber almıştır. Rüşdiye mektebi olacak bir binanın hazır edilip edilemeyeceğini, kasaba ile civarında kaç adet ibtidai mektep bulunduğunun ve bu mekteplerde yılda kaç tane talebe yetiştirildiğinin bilinmesi gerektiğinden bu hususta Biga İdadi Müdüriyetine tahrirat yazılmasına karar vermiştir.⁶⁰ 28 Mart 1907'de Maarif-i Umumiye Nezareti Mektubi Kaleminden Biga Mekteb-i İdadisi Müdüriyetine şükka yazılmıştır.

2 Nisan 1907'de Bayramiç Kazası İdare Meclisi tarafından Mutasarrıflığa yazılan mazbatada "bir türlü rüşdiye mektebi açılmadığından Bayramiç İbtidaisinden mezun olan talebenin tahsillerinin eksik kaldığı belirtilerek geçen sene ileri gelen kereste tüccarlarından Hacı Arslan Bey tarafından erkek ve kızlar için inşa ve ikmal edilen birbirine bitişik iki büyük ibtidai mektebin altındaki kullanılmayan odaların bu kere döşemeleri, pencereleri ve sair noksanları tamamlandı" ifade edilmiştir. Aynı zamanda inas mektebi öğrencilerinin o civardaki diğer bir mektebe nakli tamamlanmış ve büyük mektebin bir kısmı ibtidaiye ve bir kısmı rüşdiyeye tahsis kılınarak rüşdiye mektebi açılması için bina mevcut hale getirilmiştir. Dolayısıyla rüşdiye açılması için muallim gönderilmesinden başka bir külfete gerek kalmadığı İdare Meclisi tarafından açıklanmıştır. 7 Nisan 1907'de Mutasarrıflık, İdare Meclisi mazbatasını da Maarif Nezaretine sunarak İdadi Mektebi Müdüriyetince de rüşdiyenin lüzumlu olduğunun bildirildiğini kazanın büyük olması hasebiyle mektebe ihtiyacı olduğunu ifade ederek bir muallim tayin edilmesini istemiştir. Biga Sancağı İdadi Mektebi Müdürlüğü, 30 Nisan 1907 tarihinde 28 Mart 1907 tarihli şukkaya cevabında "kasaba Maarif Komisyonundan alınan bilgiye göre kasaba merkezi ile Kutlu ve Türkmenli köyleri ibtidai mekteplerinden her sene ortalama 35 talebe yetişmekte olduğu ve Nezarete takdim kılınan İdare Meclisi mazbatasında da belirtildiği üzere mektep binası da hamiyetmendan ahali tarafından mükemmel denilecek surette hazırlandığından gerekli muallimlerin tayini ve mektebin bir an önce açılması" hususunu arz etmiştir.

Bu arada 30 Mayıs 1907'de Saruhan sancağı Salihli kazası Rüşdiye Mektebi sabık Muallim-i Evvelisi Nasuh, Bayramiç Rüşdiye Mektebine tayin edilmesi için dilekçe yazmıştır. 4 Haziran 1907'de Nasuh Efendi'nin tayini münasip görülerek gereğinin ifa edilmesi için Meclis-i Maarife havale edilmesi istenmiştir. 20 Temmuz 1907'de Mutasarrıflık Nezarete, yeni seneden itibaren öğretime başlamak ve padişahın cülus gününde mektebin resmi açılışı yapılmak üzere istenilen muallimin gönderilmesini tekrar arz etmiştir. 3 Ağustos 1907'de Maarif-i Umumiye Nezareti Mutasarrıflığın 28 Mart 1907 tarihli tahriratına cevap vermiştir. Buna göre Bayramiç kazası merkezinde binası vücuda getirilen mektebe, mekatib-i rüşdiye tensikatı tasarrufatından 400 kuruş muallim-i evvel ve 70 kuruş bevrap maaşıyla 400 kuruş müteferrika karşılığı senevi 6.000 kuruş tahsis edilmiştir. Muallim-i evvelliğine de Salihli Rüşdiye Mektebi sabık Muallim-i Evveli Nasuh Efendi'nin tayini Meclisçe tensib edilerek muhasebe ve Sicil-i Ahval Şubesinde gerekli muameleleri yapıldıktan sonra geri kalanın kendisine verilmesi istenmiştir. 26 Eylül 1907'de Mutasarrıflık, Maarif Nezaretine Nasuh Efendi ile 70 kuruş maaşla bevrap tayin edilen Hacı Mustafa Efendi'nin 2 Eylül 1907 tarihinde işe başladıklarını bildirmiştir.⁶¹ Mektebin resmi açılış töreni memurlar, zabıtlar ve mahalli eşraf hazır olduğu halde padişahın cülus gününde gerçekleştirilmiş ve bu husus gazetelerle ilan edilmiştir.⁶²

Zaman zaman muallimlerle ilgili birtakım problemler ortaya çıkabilmiştir. Ezine Rüşdiye Muallimi Hacı Osman Efendi ehliyetsizliği, rüşvet aldığı ve çirkin davranışlarından dolayı şikâyet edilmiştir. Başlangıçta yapılan tahkikatta bunun şahsi husumetlerden kaynaklandığı

55 BOA, MF. MKT, 59/55, 8 Muharrem 1296/2 Ocak 1879

56 Sonraki belgelerden muvakkaten (geçici olarak) temin edildiği anlaşılıyor.

57 BOA, MF. MKT, 868/39, 05 Cemaziyellevvel 1323/8 Temmuz 1905

58 BOA, MF. MKT, 874/72, 03 Cemaziyelahir 1323/5 Ağustos 1905

59 BOA, MF. MKT, 877/75, 25 Cemaziyelahir 1323/27 Ağustos 1905

60 BOA, MF. MKT, 981/39, 19 Muharrem 1325/4 Mart 1907

61 BOA, MF. MKT, 987/52, 14 Safer 1325; BOA, MF. İBT, 188/108, 09 Rebiülevvel 1325; BOA, MF. İBT, 191/26, 22 Rebiülahir 1325; BOA, MF. İBT, 194/94, 28 Cemaziyeahir 1325; BOA, MF. MKT, 1012/82, 13 Recep 1325

62 BOA, MF. MKT, 1017/52, 15 Şaban 1325/10 Eylül 1323/23 Eylül 1907.

düşünülmüştür. Muallim de Ezine'de kalmasının mümkün olmadığını belirterek becayiş isteğinde bulunmuştur. Bayramiç Rüşdiyesi Muallimi Nasuh Efendi hakkında da bazı sözler duyulduğundan iki muallimin becayiş edilmesi uygun görülerek muameleler başlatılmıştır. Fakat Hacı Osman Efendi hakkında şikâyetler devam etmiş ve daha önceki memuriyeti olan Geyve Rüşdiyesinden de aynı şikâyetlerle ayrıldığı kayıtlardan anlaşılmıştır. Bu arada Nasuh Efendi, Ezine'ye gitmek istemediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Nasuh Efendi'nin memuriyetinde kalması ve Hacı Osman Efendi'nin azline karar verilmiştir.⁶³ Biga Sancağı İdadi Müdürüne kaza rüşdiye mektepleri muallimlerinin durumu sorulmuştur. Müdür, tecrübelerine ve yapılan tahkikata dayanarak Biga ve Ayvacık Rüşdiye muallimlerinin emsalleri arasında birinci derecede; Lâpseki, Ezine ve Bayramiç Rüşdiyesi muallimlerinin (Nasuh Efendi) orta derecede iktidar ve gayretleri bulunduğunu bildirmiştir.⁶⁴ Keza Bayramiç Belediye Reisi İsmail?, Rüşdiye mualliminin maarif vekilinin ismini bile bilmediğini, ibtidai ve rüşdiye mektebi muallimlerinin varlığı ve yokluğu arasında bir fark olmadığını iddia ederek değiştirilmelerini talep etmiştir.⁶⁵

Bayramiç Rüşdiyesinden mezun olan öğrenciler bir üst mektebe devam etmek istemektedirler. Fakat maddi imkânsızlıklar önlerine çıkabilmektedir. Bunlardan biri Orta Mescid Mahallesi sakinlerinden merhum Trablusluzade Ahmed Ragıb Efendi'nin oğlu Ahmed Zekai'dir. Ahmed Zekai Maarif Nezaretine verdiği dilekçesinden on üç sene önce babasının vefat ettiğini, validesinin iaşeden mahrum olduğunu belirterek gündüzlü olan liva merkez idadi mektebine devam etmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Ahmed Zekai, Darüşşafaka Mektebine müracaat etmiş fakat yaşı 15 olduğundan, mektebin ise 13 yaşından yukarı öğrenci almadığından buraya kabul edilmemiştir. Bu talebe, yatılı mekteplerinden birine parasız kabulüyle düşmüş olduğu sefaletten kurtarılmasını Maarif Nezaretine arz etmiştir.⁶⁶

Bayramiç kazasında inas rüşdiyesi açılması için girişimlerde bulunulmuştur. Nezaret bu girişime Bayramiç ve Ezine kazalarında *inas rüşdiyesi açılması için gerekli olan tahsisatın gelecek sene bütçesinden karşılanabilmesi için bir çare bulunabilirse icabına bakılmak üzere defter-i mahsusuna kayıt edildiği* yönünde cevaplamıştır.⁶⁷ Ancak kayıtlarda bir inas rüşdiyesine henüz tesadüf edilmemiş olması tahsisat için çare bulunamadığı yönünde yorumlanmıştır.

Bayramiç Rüşdiyesinde 1910-1911 ders senesi sonunda yapılan imtihanlar okulun öğrenci durumu hakkında bilgi vermektedir. Buna göre okulda 37 öğrenci bulunmaktadır. Mektebin üçüncü sınıfında bulunan 6 öğrenci mezun olmuştur. İkinci sınıftaki 12 öğrenciden 9'u üçüncü sınıfa geçmiş, 3'ü sınıfta kalmıştır. Birinci sınıftaki 19 öğrenciden 1'i sınıfta kalmıştır. Üçüncü sınıfta gayrimüslim öğrenci bulunmazken ikinci sınıfta 1, birinci sınıftaki 9 öğrenci gayrimüslimdir (Ek 3).⁶⁸ Keza Bayramiç Rüşdiyesinin 1911-1912 ders senesi imtihan sonuçları, Merkez İnas Rüşdiyesi, Biga Zükur ve İnas, Lâpseki Zükur ve İnas, Ayvacık ve Ezine Zükur Rüşdiyeleri ile birlikte 3 Kasım 1912'de Kal'a-i Sultanîye İdadi Mektebi Müdürü tarafından Nezarete gönderilmiştir.⁶⁹

Süreçte Rüşdiye Muallimi değişmiş ve Mustafa Rakım Efendi bu göreve tayin edilmiştir. Mustafa Rakım Efendi, hastalığı nedeniyle 6 Temmuz 1912'de vefat etmiş ve yerine başka birinin tayini Maarif Nezaretinden talep edilmiştir.⁷⁰ Bu sıralarda tatil dolayısıyla Edirne Vilayeti Cisir-i Mustafa Paşa Rüşdiye Mektebi Muallim-i Evveli Hafız Veliyüddin Efendi Bayramiç'te bulunmaktadır. Muallim memuriyette bulunduğu yerin su ve havasının kendisine uygun olmadığı gerekçesiyle Bayramiç'e görevlendirilmek istemiş ancak Nezaret, Mustafa Rakım Efendi'nin yerine Nevrekep Rüşdiyesi eski Muallim-i Evveli Abdülhamid Efendi'yi tayin etmiştir. Veliyüddin Efendi de Biga ve Balıkesir sancaklarıyla Bursa vilayeti rüşdiyelerinden birine nakledilmesini tekrar arz etse de Nezaret, muallimden bu nakil için tabip raporu istemiştir.⁷¹ Bu arada 250 kuruş yarı maaşla muallimliğe İbtidai Mektebi Muallimi Hüseyin Efendi 5 Temmuz 1912 tarihinden 22 Eylül 1912 tarihine kadar vekâlet etmiş ve Abdülhamid Efendi, 23 Eylül 1912 tarihinde işe başlamıştır.⁷²

1913 yılının ilk yarısında Bayramiç Rüşdiyesi varlığını hâlâ devam ettirmektedir. Bu mektep ve diğer bazı rüşdiyelerin R. 1329 (1913) senesi Mart, Nisan, Mayıs hülâsa cetvelleri İdadi Müdüriyetince Maarif Nezaretine takdim edilmiştir.⁷³ 1913-1914 ders senesine gelindiğinde ülke genelinde olduğu gibi Bayramiç Rüşdiyesi, Bayramiç İbtidai Mektebi ile birleştirilerek lağv edilmiş olmalıdır.⁷⁴

Rum Mektebi

Bayramiç kasabasında ibtidai derecesinde bir Rum Mektebi bulunmaktadır. Bu mektebin açılış tarihi belirsizdir. Ruhsatname tarihi ise 10 Mayıs 1310/22 Mayıs 1894'tür. 1900-1901, 1901/1902 ve 1903/1904'te öğrenci sayısı 75 erkek, 63 kızdır. 1321 tarihli Maarif Salnamesinde ruhsatname tarihi 11 Mayıs 1310 olarak verilmiştir.⁷⁵

Bu mektep zaman içinde harap olmuştur. 1905 yılında mektebin genişletilerek yeniden yapılması hususunda ruhsat verilmesi için Rum milleti ileri gelenleri tarafından kaza İdare Meclisine müracaat edilmiştir. Durum incelendiğinde eski mektebin 12 zirâ' uzunluğunda, 9 zirâ' genişliğinde ve 5 zirâ' kadar yükseklikte 4 pencere 1 kapılı yıkılmaya hazır halde bir mektep olduğu anlaşılmıştır. Bu mektep tapu kaydına göre Rum mahallesinde ve kilisenin cihet-i şerifesinde olup; boyacı Dimu'dan kilise adına satın alınan dört köşeli olarak 759 eski zirâ' miktarı genişlik ve büyüklükteki mülk arazi üzerindedir. Bu konuda Nüfus Kalemine de müracaat edilmiştir. Nüfus Kalem, kasabada 130 Rum hanede 378 erkek ve 308 hanım, 6 yaşından 12 yaşına kadar 41 erkek ve 40 adet kız çocuğu bulunduğunu ifade etmiştir.

63 BOA, MF. MKT, 1065/21, 11 Cemaziyelahir 1326/11 Temmuz 1908; BOA, MF. İBT, 212/73, 03 Recep 1326/1 Ağustos 1908.

64 BOA, MF. İBT, 240/48, 04 Şaban 1327/21 Ağustos 1909

65 BOA, MF. İBT, 255/48, 24 Zilhicce 1327/6 Ocak 1910

66 BOA, MF. MKT, 1157/110, 29 Recep 1328/6 Ağustos 1910; BOA, MF. MKT, 1158/48, 05 Şaban 1328

67 BOA, MF. İBT, 348/83, 24 Zilkade 1329/16 Kasım 1911

68 BOA, MF. İBT, 334/55, 04 Şaban 1329/31 Temmuz 1911; Bkz. Ek.

69 BOA, MF. İBT, 402/16, 29 Zilkade 1330/9 Kasım 1912

70 BOA, MF. İBT, 383/86, 28 Recep 1330/13 Temmuz 1912; BOA, MF. İBT, 399/18, 12 Zilkade 1330/23 Ekim 1912

71 BOA, MF. İBT, 390/11, 19 Ramazan 1330/1 Eylül 1912; BOA, MF. İBT, 396/12, 28 Şevval 1330/10 Ekim 1912

72 BOA, MF. İBT, 396/60, 01 Zilkade 1330/12 Ekim 1912.

73 BOA, MF. İBT, 438/20, 26 Recep 1331/ 1 Temmuz 1913

74 Alkan, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924, s. 214

75 SNMU, 1318/3, s.1674-1675; SNMU, 1319/4, s. 984-985; SNMU, 1321/6, s. 739.

Yapılan incelemeler sonucunda mektebin yeniden yapılmasında mevkien ve siyaseten herhangi bir mahzur olmadığı anlaşılmıştır. Belirtilen arsa üzerinde yeni yapılacak mektep iki buçuk arşın bodrum katı üzerinde bir derslane, bir muallim odası, bir misafir odası ve bir koridordan ibaret olacaktır. Mektep binası yarı kargir olarak 20 arşın uzunluğunda, 14 arşın genişliğinde ve bodrum katıyla beraber 8,5 arşın kadar yükseklikte inşa edilecektir. Keşif sonucunda inşa masraflarının 13.984 kuruş olacağı anlaşılmış ve bu miktar kilisenin vakfı olunan paralarından karşılanacağı taahhüd edilmiştir. Keşif defteriyle resmi arz edilerek ifası hakkında merkezden emir istenmiştir (6 Mart 1905). Adliye ve Mezahib Nezareti durumu Sadarete bildirmiş ve Sadaret de inşaatın bitimi ve açılışında Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin 129. maddesi içeriğine ve "Dersâdet ve Tevâbî-i Rum Patrikhânesi Hakkındaki Mukarrerât-ı Âhire" hükümlerine riayet olunmak üzere mektep inşasına ruhsat verilmesini padişaha arz etmiştir (22 Haziran 1905)⁷⁶. 6 Eylül 1905'te irade-i seniyye alınmış⁷⁷ ve akabinde husus Adliye ve Mezahib, Maarif, Dâhiliye Nezaretlerine bildirilmiş ve Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı ile İdadi Müdüriyetine yazılmıştır (Resim 1).⁷⁸

Resim 1.

Bayramiç Kasabasında İnşası Mutasavver Rum Mektebi (BOA, İ. AZN, 62/23, 06 Recep 1323/6 Eylül 1905)

Sonuç

Karesi Beyliği'nin hâkim olduğu bölgede bulunan Bayramiç, 1357'den sonra Osmanlı yönetimine girmiştir. 1830'lu yıllarda Hüdavendigar sancağına bağlı bir kaza durumundayken 1847'de Biga sancağına (Hüdavendigar eyaleti) tabidir. İdari sistemdeki değişiklikler nedeniyle 1868/1869'dan itibaren Cezayir-i Bahri Sefid vilayeti, Biga sancağı, Ezine kazasına bağlı nahiye haline getirilmiştir. Süreçte Biga sancağı önce Karesi vilayetine bağlanmış sonra da 1888-1889'dan itibaren müstakil hale kavuşturulmuştur. Bayramiç daha 1897'de kaza yapılmak istenmiş ancak yeni masraflara sebebiyet vermesi nedeniyle uygulama ertelenmiştir. Nihayetinde büyüklüğü ve nüfusunun fazla olması nedeniyle Müstakil Biga sancağı nahiyesi Bayramiç, 3 Şubat 1902 tarihinde padişahın iradesi alınarak kazaya tahvil edilmiştir. Bayramiç'in idari durumunun kazaya çevrilmesiyle siyasi, mali faydalar ve ticaret ile ziraatın gelişmesi beklenmektedir. Cumhuriyet Döneminde de kaza statüsü devam eden Bayramiç'in 1925/1926'da kaymakamı Ali Rıza Bey'dir.

Bu dönemde Bayramiç'in nüfusu ele alındığında 1831'de erkek nüfusun 3.327 olduğu görülür. 1876'da ise bu nüfus neredeyse iki kat artmış ve 6.636'ya yükselmiştir. Bayramiç'te halk Müsliman, Kıpti, Ortodoks Rum, Gregoryen Ermeni ve Yahudilerden oluşmaktadır. 1926 yılına gelindiğinde ise nüfus 20.650'dir.

Bayramiç'te halk, eğitim kurumlarının gelişmesi için çabalamış ancak ülke genelindeki maddi imkânsızlıklar ve kaynak yetersizliği burada da kendini hissettirmiştir. Bölgede Ahi Hızır, Cami-i Cedid ve Cami-i Kebir/Cami-i Atik isimlerinde üç medrese tespit edilmiştir. Çeşitli sıbyan mekteplerine ve 1 Rum mektebine sahip Bayramiç'te ilk olarak 1885'te bir ibtidai mektep, 1907'de de bir rüşdiye mektebi açılmıştır. 1920 tarihinde Bayramiç merkezinde Dört Dershaneli Zükur Mektebi, 3 Dershaneli İnas Mektebi, Ana Mektebi ile Çeriler, Yahşi eli, Yiğidaliler, Çavuşlu, Ağaç, Pınarbaşı, Evciler ve Türkmenli köylerinde birer mektep bulunmaktadır. 1926/1927'de ise kaza genelinde 1 erkek, 1 kız, 8 muhtelit (karma) mektep ve 1 ana mektebi toplam 11 mektep, 16 muallim, 7 muallime toplam 23 öğretmen; 347 erkek, 235 kız toplam 582 talebe mevcuttur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author has no conflict of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 272-0-0-12/49-100-15, 02.10.1926

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, BEO, 1793/134411, 2669/200168.

BOA, C. DH, 273/13622.

76 BOA, ŞD, 2748/58, 15 Cemaziyelvel 1323/18 Temmuz 1905

77 BOA, İ. AZN, 62/23, 06 Recep 1323/6 Eylül 1905.

78 BOA, BEO, 2669/200168, 19.07.1323/19 Eylül 1905; BOA, MF. MKT, 885/66, 29.07.1323/29 Eylül 1905; BOA, MF. MKT, 889/44, 18.08.1323/18 Ekim 1905.

BOA, *DH. İ. UM*, 20/14.
 BOA, *DH. MKT*, 1202/79, 1700/18.
 BOA, *DH. TMIK. S.*, 10/68, 4/81.
 BOA, *DH. UMVM*, 31/54.
 BOA, *İ. AZN*, 62/23.
 BOA, *İ. DH*, 1393/10.
 BOA, *İ. PT*, 9/1.
 BOA, *MF. İBT*, 178/99, 18/61, 188/108, 191/26, 194/94, 212/73, 24/86, 240/48, 252/44, 255/48, 302/77, 316/26, 334/55, 348/83, 383/86, 390/11, 396/12, 396/60, 399/18, 402/16, 421/66, 438/20, 454/60, 467/71.
 BOA, *MF. MKT*, 1017/52, 1012/82, 1065/21, 1157/110, 1158/48, 116/29, 207/17, 516/44, 59/55, 868/39, 874/72, 877/75, 885/66, 889/44, 981/39, 987/52.
 BOA, *ML. EEM*, 1065/10.
 BOA, *ŞD*, 1573/4, 1575/31, 2748/58.

Salnameler

Karesi Vilayetine Mahsus Salnâme, 1305/1, Vilayet Matbaası
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye (SDAO), 1263/1, 1264/2, 1265/3, 1266/4, 1267/5, 1268/6, 1269/7, 1270/8, 1271/9, 1272/10, 1273/1, 1274/12, 1277/15, 1278/16, 1279/17, 1280/18, 1281/19, 1282/20, 1283/21, 1284/22, 1285/23, 1287/25, 1288/26, 1289/27, 1290/28, 1291/29, 1294/32, 1295/33, 1296/34, 1297/35, 1298/36, 1299/37, 1300/38, 1301/39, 1302/40, 1303/41, 1304/42, 1305/43, 1306/44, 1319/57, 1320/58, 1333-1334/68.
Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye (SNMU), 1317/2, 1318/3, 1319/4, 1321/6.
Salnâme-i Vilayet-i Cezayir-i Bahri Sefid (SVCSB), 1287/1, 1288/2, 1289/3, 1290/4, 1291/5, 1292/6, 1293/7.
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1925/1926, Matbaa-i Amire, İstanbul 1927
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1926/1927, Matbuat Müdiriyeti Umumiyesi.

Diğer Eserler

Acar Azkin, Nurhan, *Çanakkale'de Eğitim ve Eğitim Kurumları (1839-1915)*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
 Alkan, Mehmet Ö., *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000.
 Arslanboğa, Kadir, "1737 Tarihli (Biga) Deprem ve Yaraların Sarılması: Hadımzade Ahmet Ağa'nın Bayramiç ile Bozcaada'daki Vakıfları", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, S. 29, Aralık 2020, s. 87-125, doi:10.17518/canakkalearaştırmaları.775136. (13.06.2021)
 Başaran, Cevat Başaran, *Geçmişten Günümüze Bayramiç Tarihi-Coğrafyası ve Arkeolojisi*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2002.
 Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Maarif 1932-1933 İstatistiği (No:31)*, Devlet Matbaası, İstanbul.
 Bayramiç Milli Zafer İlkokulu Müdürlüğü, *Tarihçe*, http://millizaferio.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/17/03/709421/dosyalar/2017_10/06093036_TARYHYE.pdf?CHK=b793d3346a1039ba29b63918b5ed47a1 (13.06.2021)
 Cuinet, Vital, *La Turquie D'asie Geographie Administrative Statistique Descriptive Et Raisonnee De Chaque Province De L'asie-Mineure*, C. III, Paris, 1894.
Cumhuriyetin 50. Yılında Çanakkale 1973 İl Yılı, ty.
Çanakkale 1967 İl Yılı, 1967.
 Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2004.
 Emecen, Feridun, "Biga", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, 1992, s. 136-137, https://islamansiklopedisi.org.tr/biga--canakkale (13.06.2021)
 Emecen, Feridun, "Hüdavendigar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18, 1998, s. 285-286, https://islamansiklopedisi.org.tr/hudavendigar--bur-sa (13.06.2021)
 Ersöz, Metin, *19. Yüzyılda Cezayir-i Bahr-ı Sefid Eyaletine Bağlı Bayramiç Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002.
 Karal, Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1997.
 Kaya, Fatma, "Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale) Sancağı'nda Eğitim Kurumları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 9, S. 1, Şubat 2010, s. 237-251.
 Korkmaz, Şerif, "Kal'a-i Sultaniye'de (Çanakkale) Eğitim Kurumları (1839-1914)", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, S. 2, 2004.
 Korkmaz, Şerif, "Tanzimat Sonrası Çanakkale'nin İdari ve Nüfus Yapısı", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Sayı 3, 2005, s. 108-136.
 Koyuncu, Aşkın, "Tanzimat Dönemi Eğitim Reformları Işığında Çanakkale'de Gayrimüslim ve Ecnebi Mektepleri", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Yıl. 11, S. 15, Güz 2013, s. 77-127
 Öntuğ, M. Murat, "Ahi Hızır Medresesi", *Ahilik Ansiklopedisi*, C. 1, Ankara 2016, s. 119-120. https://ticaret.gov.tr/data/5d418f6313b87639ac9e0009/cilt-1_ikinci%20baski_2016.pdf (13.06.2021)
 Özdemir, Hikmet, "Bir Cumhuriyet Öğretmeni", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, Ara. 2000, s. 35-68, https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuibfd/issue/28355/301489 (13.06.2021)
 Özel, Şükran, "Çanakkale Tespit Çalışmaları", *VIII. Vakıf Haftası Kitabı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1991. s. 165-170 https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/vakiflarhaftasi/8vakif-haftasi.pdf (18.01.2021)
 Satıcı, Emre, *19.Yüzyılda Hüdavendigar Eyaleti*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/37276/228330.pdf?sequence=1&isAllowed=y (13.06.2021)
 Şemseddin Sami, *Kamûsü'l-a'lâm*, C. 2, Mihran Matbaası, İstanbul 1306/1889.
 T.C. Çanakkale Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü. *Çanakkale İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Çanakkale, 1998.
 T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü. *İlköğretim Genel Müdürlüğüne Bağlı Şehir, Kasaba, Köy İlkokulları ve Bu Okullara Ait Bazı Bilgiler*. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1966.
 Tombul, Musa, *Çanakkale Kültür Envanteri*, İstanbul 2015.
Türk Tarih Kurumu Tarih Çevirme Kılavuzu, https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/
 Uygun, Selçuk "Osmanlı'dan Günümüze Çanakkale'deki Azınlık Okulları", *Prof. Dr. Yahya Akyüz'e Armağan: Türk Eğitim Tarihi Araştırmaları Eğitim ve Kültür Yazıları*, (Editörler: Cemil Öztürk, İlhami Fındıklı), Pegem Akademi Yayını, Ankara 2011, ss. 1305-1330.
 Uygun, Selçuk, *Çanakkale'nin Eğitim Mirası*, Eğitim Araştırmaları Birliği Yayını, 2015.

Structured Abstract

In this study, it was aimed to draw a general framework about the district by considering the administrative, population and especially the educational structure of Bayramiç in the 19th century and the beginning of the 20th century. The historical method was used in this research and document analysis was chosen as the data collection technique.

Bayramiç, which is a district of Çanakkale province today, passed under Ottoman rule after 1357. In the 17th century, Bayramiç was one of the eight townships of Biga sanjak. In the census of 1831, the center and 12 villages of the Bayramiç district were subject to the Hüdavendigâr sanjak and the rest were subject to the Biga sanjak. In 1847, Biga sanjak was joined to the Hüdavendigâr State which occurred officially. Between 1836 and 1847 Bayramiç must have been included to the Biga sanjak. Since 1868, the administrative structure was in the form of the province of Cezayir-i Bahr-i Sefid, the Biga sanjak, the town of Bayramiç, the town of Ezine. In 1878, Biga sanjak, to which Bayramiç district was affiliated with, was in direct communication with the Şehremaneti. In 1881-1882, Biga sanjak was joined to Karesi province and from 1888-1889 it became an independent sanjak. During the period from 1868 to 1902, the Biga Governorate made attempts to change the administrative status of Bayramiç from a township to a district. These initiatives were not welcomed at first as they would cause new expenses, but in 1900 the Governor's Office stated that there was a need to make it a district because of the size and population, and stated that the expenses were compensated locally. In the end, Bayramiç, which was a sub-district of Ezine district, was converted into a third class district on February 3, 1902, upon the will of the sultan.

When the population structure of Bayramiç is evaluated, it is seen that the male population was around 3327 in 1831. In 1844, Bayramiç had 7 neighborhoods and 61 villages. Among the neighborhoods in the center of Bayramiç, Cami-i Kebir had 76, Middle Masjid had 41, Tepecik had 59, Cami-i Cedid had 30, Çarşı neighborhood had 40 Muslim households; The Coptic clan had 36 Coptic households, and the Millet-i Rumiyan had 48 dhimmi households. The estimated population of 1,984 households in Bayramiç is 9,920. In 1876, the male population increased to 6636 and by 1926, the population of Bayramiç reached 20,650.

Considering Bayramiç's educational status, 3 madrasas named Ahi Hızır, Cami-i Cedid and Cami-i Kebir/Atik are identified among the institutions. The five-room Ahi Hızır Madrasa is next to the same named zaviye in the town of Ahi Hızır. The Madrasa, which has no information about its establishment date, was active in the 19th century and early 20th centuries. Information about Cami-i Cedid and Cami-i Kebir/Atik Madrasahs is obtained from the Educational Yearbooks. In 1899, Cami-i Cedid had 20 students and Cami-i Kebir/Atik Madrasah had 18 students. The mudarris of the Cami-i Cedid Madrasa was Hadji Abdülhalim Efendi, the founder of it was Hadimizade Hadji Osman Bey, and the mudarris of the Cami-i Kebir/Atik madrasah was Hadji Osman and Hadji Bali was the founder it.

According to the Yearbook of the Province of Cezayir-i Bahri Sefid of 1871-1872 (H. 1287), it is understood that there were 56 Islamic primary schools and 1 non-Muslim school in Bayramiç. Local people of Bayramiç tried to allocate financial resources for the development of their schools. In 1890, 16,700 kurus internal loan (internal debt) bonds were distributed to the people of Ezine and Bayramiç. The people of Bayramiç township donated 8000 kurus bonds for the needs of the local primary schools. At the beginning, it was thought that there was no information in the official records about when the Bayramiç township Mekteb-i İbtidai, which was providing training on the new method, was opened. The reason for that is while the records of İbrahim Hulusi Efendi, who was the teacher of Bayramiç Primary School, were examined by the relevant departments, it was stated that the records of Bayramiç Primary School could not be reached. However, in another document, the demand to announce in the newspapers that the Bayramiç Primary School was opened and started teaching in 1885 revealed that the school was opened on this date.

In 1898, a fire occurred in Bayramiç and the school building was also damaged in that fire. While the Director of High School (İdadi) of Biga Sanjak was inspecting the region, Bayramiç even needed a rushdiye school, but because the primary school building was burned down, he saw that the education was confined in an empty lodge, and he made suggestions for the construction of a new school.

In the following years, the number of schools in Bayramiç increased gradually, and in 1907, one school was officially opened on the sultan's enthronement day in 6 villages of the Bayramiç district. In addition, it was decided to open schools in 8 villages. However, the fact that the appropriations of the schools were met by the people brought some difficulties. The appropriation created by the people of the region was not sufficient and the knowledge of the teachers who were assigned with a low salary was limited and the people could not afford to increase it, and that affects the progress of education.

Bayramiç Central Male Primary School building started to become too narrow for the current students in the process. Since the construction style of the building could also cause diseases, it was reported to the Bayramiç Town Administrative Council that a land belonging to the Ministry of Finance was left to the Ministry of Education in order to construct a new building in 1914.

Bayramiç became the center of the district in 1902, and meanwhile, mandates were written for the opening of a rushdiye school in Bayramiç. In the correspondences made in 1905, it was explained that there was a strong need for a rushdiye school in Bayramiç and that the people should benefit from the blessing of education. However, in the process, a source could not be found for opening a rushdiye school, as the issue came to the fore again in 1907. Biga Sanjak High School Directorate stated that the number of students from primary schools was sufficient to open a rushdiye school and that the school building was prepared perfectly by the people and demanded the appointment of the necessary teachers from the Ministry of Education and the opening of the school as soon as possible. In that school, Nasuh Efendi was appointed as the teacher and Hadji Mustafa Efendi was appointed as the bevvap, and the official opening ceremony of the school was held on the sultan's enthronement day. In 1910-1911 academic year, there were 10 non-Muslim students in that school. Attempts were made to open an inas rushdiye school in the town, but it was thought that that did not yield any results. When it came to the 1913-1914 academic year, Bayramiç Rushdiye School should have been merged with Bayramiç Primary School, as was the case throughout the country.

There is also a Greek School of primary level in the district of Bayramiç. The opening date of this school is uncertain. The licence date is 22 May 1894. Since the school was devastated over time, a licence was requested for the school to be expanded and rebuilt in 1905, and the will was taken for this.

By 1921, there were Boys' School with four classrooms, Girls' School with three classrooms, Kindergarten (?) in Bayramiç, an done school each in Çeriler, Yahşielî, Yiğidaliler, Çavuşlu, Ağaç, Pınarbaşı and Evciler villages. In 1926/1927 there were, a total of 11 schools, 1 boy, 1 girl, 8 mixed schools and 1 kindergarten in Bayramiç district; 16 teachers, 7 teachers, totally 23 teachers;and there were 582 students in total, 347 boys and 235 girls.

Ek 1.

Bayramiç Kazası Mekteb-i İbtidaisinin 322 Yılı 3, 2 ve 1. Seneleri İmtihan Cetveli (6 Temmuz 322/19 Temmuz 1906) (BOA, MF. İBT, 178/99, 27 Cemaziyelevvel 1324)

Üçüncü Sene	Kuran-ı Kerim	Tecvid	İlm-i Hal	Hesap	Kavaid-i Türkiye	Coğrafya	Tarih-i Osmani	Ziraat	Ahlâk	İmla	Hüsn-i Hat	Yekûn
Hüseyin Avni Efendi	10	10	10	10	8	10	8	9	10	10	10	105
Yahya Sabati Efendi	10	10	10	10	9	10	10	8	8	10	8	103

İkinci Sene	Kuran-ı Kerim	İlm-i Hal	Talim-i Vildan	Hesap	İmla	Hüsn-i Hat	Yekûn
Yusuf Ziyaeddin Efendi	10	10	10	10	8	7	55
Ahmed Fazıl? Efendi	10	10	10	10	7	8	55
İbrahim Efendi	10	10	10	8	7	6	51
Zekai Efendi	10	10	10	8	5	6	49
Salim Efendi	10	10	10	10	10	8	58
Mehmed Remzi? Efendi	10	10	8	7	9	7	51
Hulusi Efendi	10	10	10	10	10	8	58
Hüseyin Efendi	10	10	8	8	8	6	50
Şükrü Efendi	10	10	8	5	6	8	47

Birinci Sene	Elifba-yı Osmani	Ecza-yı Şerife	İlm-i Hal	Hesap	Hüsn-i Hat
1 Hakki Efendi	10	10	8	7	5
2 Hasan Efendi	10	10	10	9	4
3 Halil Efendi	10	10	8	7	2
4 Mbrat? Efendi	10	10	10	8	5
5 Şakir Efendi	10	10	10	10	5
6 Rahmi Efendi	10	10	8	8	7
7 Mehmed? Efendi	10	8	5	2	3
8 Sadık Efendi	8	10	8	7	5
9 Edhem Efendi	10	10	10	10	10
10 Şükrü Efendi	8	7	8	5	4
11 Sücudi? Efendi	10	10	10	8	7
12 Ziya Efendi	8	7	5	3	0
13 Tevfik Efendi	5	2	1	2	0
14 Ahmed Efendi	5	6	7	3	0
15 Hüseyin Efendi	8	7	5	7	0
16 Ali Osman Efendi	9	10	8	5	2
17 Ahmed Efendi	2	0	0	0	0
18 Hakki Efendi	4	2	0	0	0
19 İsmail Efendi	5	2?	2	1	0
20 Hasan Efendi	2	3	0	0	0
21 Ali Efendi	0	0	0	0	0
22 İsmail Efendi	2	3	0	0	0
23 Latif Efendi	3	0	0	0	0
24 Haşim Efendi	4?	1	0	0	0
25 Avni Efendi	5	0	0	0	0
26 Osman Efendi	4?	2	0	1	0
27 Edhem Efendi	5	2	0	0	0
28 Faik Efendi	2	0	0	0	0
29 Halid Efendi	2	0	0	0	0
30 Halil Efendi	2	0	0	0	0
31 Ali Efendi	1	0	0	0	0
32 Hüseyin Efendi	4	0	0	0	0
33 Veysel Efendi	5	2	0	0	0
34 Hüseyin Efendi	4	2	1	2	0
35 Galip Efendi	2	0	0	0	0
36 Salih Efendi	4	4	3	3	1
37 Ahmed Efendi	2	0	0	0	0
38 Necmeddin Efendi	0	0	0	0	0
39 Süleyman Efendi	4	0	0	0	0
40 İslam Efendi	2	0	0	0	0
41 Mehmed Efendi	2	0	0	0	0
42 Lütifi Efendi	3	0	0	0	0
43 Niyazi Efendi	4	2	3	0	0
44 Ahmed Efendi	2	0	0	0	0
45 Hasan Efendi	4	0	0	0	0
46 Kadir Efendi	2	0	0	0	0
47 Halid Efendi	2	0	0	0	0
48 Hasan Efendi	4	2	0	0	0

Ek 2.
Kal'a-i Sultaniye Sancağı R. 1337/1921 Masarifat-ı Adıye Müfredat Mukayese Cetveline Göre Bayramiç Mektepleri Muallim Maaşları (BOA, DH.UMVM, 31/54, 29.01.1341)

Tahsisat Cinsi	336/1920 senesi bütçesinin		337/1921 Senesi için teklif olunan		Mülahazat
	Tahsisatı	Tahsisat	Fazlası	Noksanı	
Bayramiç Kazası					
Dört Dershaneli Zükür Mektebi					
Baş Muallimlik Maaşı	9600	9600			
2. Muallimlik Maaşı	6000	6000			
3. Muallimlik Maaşı	5400	5400			
4. Muallimlik Maaşı	4800	4800			
Odacı Maaşı	2400	2400			
Üç Dershaneli İnas Mektebi					
Baş Muallimeliği Maaşı	7200	12000	4800		Nakış, Dikiş ve Biçki dahi göstermek üzere Kıdemine binaen
2. Muallimeliği Maaşı	4800	6000	1200		
Odacı Maaşı	1800	1800	.		
Kuran-ı Kerim Muallimeliği	.	4800	4800		
Ana Mektebi					
Muallime Maaşı	3600	7200	3600		Sene-i Dersiyeye ibtidasında tayin edilmek ve şehri 600 kuruş maaş verilmek üzere Görülen lüzum üzerine
Odacı	600	1200	600		
Köy Mektepleri					
Çeriler Karyesi Muallimliği Maaşı	4800	4800			
Yahşi? Eli "	3600	3600			
Yiğidaliler "	3600	3600			
Çavuşlu "	3600	3600			
Ağaç "	3600	3600			
Pınarbaşı "	3600	3600			
Evciler "	.	2400	2400		Müceddeden 6 aylık
Türkmenli "	3600	6000	2400		Kıdemine binaen

Ek 3.
Bayramiç Rüşdiyesinin R. 1326-1327 (1910-1911) Senesi İmtihan-ı Umumi Cetveli (BOA, MF. İBT, 334/55, 04 Şaban 1329)

3. SENE BAYRAMIÇ KAZASI RÜŞDİYE MEKTEBİNE MAHSUS İMTİHAN CETVELİDİR.						
Sıra No	1	2	3	4	5	6
Mektep No	18	14	15	11	16	10
	Tahsinzade Mehmed Efendi	Hacı Osman Ağazade	Sıdkı Efendizade Şakir	İsmail Ağazade Hüseyin Efendi	Şaban Ağazade Salih Efendi	İsmail Efendizade Hulusi Efendi
Kuran-ı Kerim Maa Tecvid	6	6	6	6	6	6
Ulum-i Diniye	7	7	7	7	6	6
Arabi	9	7	7	7	8	7
Farisi	8	6	6	7	6	6
Türkçe Kavaid	7	6	7	7	6	7
Coğrafya	8	7	6	7	6	6
Hesap	8	7	7	8	7	6
Hendese	7	8	7	6	6	6
Tarih	8	8	6	6	6	6
Türkçe Kıraat ve İmla	8	7	9	10	8	7
Malumat-ı Medeniye	6	6	6	6	7	7
Malumat-ı Fenniye	7	8	8	6	7	8
Hıfzıssıhha	8	8	7	6	7	7
İnşa ve Kitabet	6	9	7	7	8	6
Fransızca	9	6	7	7	6	6
Resim	6	6	6	6	6	6
Hüsn-i Hat	8	7	8	7	7	7
Hüsn-i Hal ve Hareket	10	10	10	10	10	10
Toplam	136	129	127	126	123	121
Yaş	13	14	14	15	15	16

Şahadetname verilmiştir. 10 Temmuz 1327

2. SENE
BAYRAMIÇ KAZASI RÜŞDİYE MEKTEBİNE MAHSUS İMTİHAN CEDVELİDİR.

Sıra No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Mektep No	20	22	23	21	31	26	27	25	24	25	32	34
	Hafız Osman Efendizade Rahmi Efendi	İbrahim Efendizade Celal Efendi	Hacı Hasan Efendizade Rıfat Efendi	Hacı Mustafa Efendizade İsmail Efendi	Ali Rıza Efendizade Halid Efendi	Kemal Beyzade Fahreddin Efendi	? zade Yakuti? Efendi	Kemal Beyzade Cavid Efendi	Sabri Efendizade Sadık Efendi	İsmail Efendizade Hikmet Efendi	İbrahim Efendizade Rıza Efendi	Hasan Efendizade Kemal Efendi
Kuran-ı Kerim Maa Tecvid	9	8	7	7	6	6	0	7	6	4	0	0
Ulum-i Diniye	10	9	9	7	7	8	0	7	5	3	0	0
Arabi	10	9	8	9	7	7	8	8	5	3	0	0
Farisi	10	10	10	9	7	8	9	7	6	2	0	0
Türkçe Kavaid	10	9	7	8	9	8	7	7	5	5	0	0
Coğrafya	10	10	10	9	10	7	7	7	5	4	0	0
Hesap	10	7	10	10	5	6	7	6	7	5	0	0
Hendese	10	10	9	10	9	7	10	7	8	5	0	0
Tarih	10	10	10	10	10	8	10	7	6	5	0	0
Türkçe Kıraat ve İmla	10	9	9	9	8	8	9	7	7	3	0	0
Malumat-ı Medeniye	10	10	9	8	8	8	8	8	5	3	0	0
Malumat-ı Fenniye	10	10	9	8	9	9	10	9	9?	8	0	0
Hıfzıssıhha	10	10	10	9	2?	9	7	8	5	6	0	0
Fransızca	7	7	6	4	4	5	9	4	4	0	0	0
Resim	5	8	7	5	8	4	7	5	6	2	0	0
Hüsn-i Hat	10	10	9	8	7	9	8	8	9	6	0	0
Toplam	151	146	139	130	122	117	116	112	98	68	0	0
Yaş	12	13?	12	14	14	12	14	13	16	12	14	15
Duhul edeceği mahal					Üçüncü seneye terfi etmiştir					*a	*b	b

1. SENE
BAYRAMIÇ KAZASI RÜŞDİYE MEKTEBİNE MAHSUS İMTİHAN CETVELİDİR. SENE 1327

Sıra No	Mektep No	İsimler	Kuran-ı Kerim Maa Tecvid	Ulum-ı Diniye	Arabi	Türkçe Kavaid	Coğrafya	Hesap	Tarih	Türkçe Kıraat ve İmla	Malumate-i Fenniye	Hırsızlıhha	Hüsn-i Hat	Toplam	Yaş
1	52	Hafız Muharrem Efendizade Halid Efendi	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	9	109	11
2	41	Ali Ağazade Yahya Efendi	10	10	10	10	10	10	10	9	10	10	10	109	13?
3	37	Süleyman Beyzade Mehmed Efendi	8	8	7	9	8	9	9	10	9	10	9	96	12
4	36	Hamdi Efendizade Ahmed Efendi	7	9	9	9	8	8	9	9	9	10	9	96	13
5	40	Hafız Osman Efendizade İsmail Hakkı	7	8	8	8	10	7	10	9	8	9	9	93	11
6	39	Süleyman Ağazade Ahmed Efendi	6	9	9	8	7	9	10	10	9	8	8	93	11
7	42	Mehmed Ali Ağazade Tahsin Efendi	6	8	8	7	9	10	10	7	8	9	8	90	9
8	33	Hacı Edhem Efendizade Halil ... Efendi	7	8	7	7	7	8	8	10	9	7	7	85	10
9	45	Mehmed Ağazade Muharrem Efendi	6	8	8	8	8	6	7	9	8	10	7	85	12
10	38	Rıfat Beyzade Ziya Efendi	6	7	7	5	8	8	8	8	8	8	9	82	13
11	28	Nesimzade Avram? Efendi	0	0	9	9	10	7	10	9	10	9	8	81	11
12	29	İsak? zade Avram Efendi	0	0	8	8	9	6	10	9	10	10	8	78	12
13	50	Nesimzade Santor? Efendi	0	0	7	8	9	8	8	9	9	8	7	73	13
14	30	Mişonakzade Rufail? Efendi	0	0	7	7	5	10	7	7	7	8	5	63	11
15	51	Menahimzade Mişon ? Efendi	0	0	4	8	7	5	6	8	6	8	5	57	9
16	47	Presyazade Barog Efendi	0	0	4	5	4	5	5	7	7	4	7	50	13
17	33	Yanoki? zade Avram Efendi	0	0	5	4	4	5	6	7	7	5	5	48	13
18	48	Baltuzade Yusuf Efendi	0	0	4	0	4	5	5	5	8	5	7	48	13
19	49	İsak? zade Santor Efendi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11 ^{ab}
Duhul edeceği mahal							İkinci seneye terfi etmiştir								

^aToplam numaranın yarısını (nisfını) kazanamadığından sınıfında bırakılmıştır.

^bİmtihana gelmediğinden sınıfında bırakılmıştır.